

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Ekonomická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2012

Bc. Petr Blaho

Technická univerzita v Liberci

Ekonomická fakulta

Studijní program: 6209N – Systémové inženýrství a informatika

Studijní obor: Manažerská informatika

**DOPADY ZAVEDENÍ EURA NA PORTUGALSKOU EKONOMIKU A MOŽNÉ IMPLIKACE
PRO ČR**

-

The Impacts of Adopting the Euro in the Portuguese Economy and the Possible
Implications for the Czech Republic

DP - EF - KEK - 2012 - 05

PETR BLAHO

Vedoucí práce: PhDr. Ing. Lenka Sojková, Ph.D.

Konzultant: Ph.D. João Paulo Cerdeira Bento

Počet stran: 85

Počet příloh: 0

Datum odevzdání: 2012-05-04

Prohlášení

Byl jsem seznámen s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 - školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinností informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce.

V Liberci dne

.....

Poděkování

Tato diplomová práce je vypracována na základě půlročního studijního výjezdu do Portugalska. Tímto způsobem chci nejdříve poděkovat škole, že mi umožnila vycestovat. Neméně děkuji svému portugalskému konzultantu João Paulo Cerdeira Bentovi, PhD., působícímu na univerzitě v Aveiru, který mi poskytl důležité zdroje, informace a cenné rady. Za velice vstřícný přístup, její čas, věcné poznatky a připomínky k psaní diplomové práce chci poděkovat PhDr. Ing. Lence Sojkové, Ph.D.

Anotace

Práce popisuje problematiku jednotné měny. Konkrétně se zabývá přijetím eura v Portugalsku a tuto problematiku aplikuje na Českou republiku tím způsobem, že vyvozuje možné implikace a důsledky z toho plynoucí.

Na začátku jsou stanoveny hypotézy, které jsou v závěru ověřeny nebo vyvráceny. První kapitola popisuje teorii spjatou s popisovanou praxí. Následující část práce analyzuje společně ekonomickou situaci v ČR a Portugalsku v období před rokem 2001 (přijetí eura v Portugalsku) a po tomto roce. Třetí kapitolu tvoří analýza portugalské ekonomiky před i po zavedení eura a z toho plynoucí implikace pro ČR.

Čtvrtá kapitola se zabývá problematikou přijetí eura z hlediska IS bank a finančních institucí, jak se na tento přechod musí připravit finanční instituce a banky v ČR. Závěrečná část vyhodnocuje hypotézy a celou práci.

Klíčová slova

Euro, Eurozóna, konkurenceschopnost, informační systém, ekonomika, efektivnost, produktivita, Česká republika, Portugalsko, Evropská unie, dluh

Annotation

The work describes the problem of single currency. Specifically, it deals with the acceptance of the euro in Portugal and this is applied to the Czech republic in a way, that deduces possible implications and consequences resultant from it.

At the beginning are set hypotheses, that are verified or disproved in conclusion. The first chapter describes theory connected with practise. Another chapter of the work analyzes the economic situation together in the Czech Republic and Portugal in the period before 2001 (adoption of the euro in Portugal) and after this year. The third chapter consists analysis of the Portuguese economy before and after the adoption of the euro and resulting implications for the Czech Republic.

The following fourth chapter deals with the issues of adopting euro in terms of information systems of banks and financial institutions, how the financial institutions and banks in Czech Republic will have to prepare on this transition. The final part evaluates the hypotheses and the work.

Key words

Euro, Eurozone, competitiveness, information system, economy, efficiency, productivity, Czech Republic, Portugal, European Union, debt

Obsah

Obsah.....	9
Seznam obrázků	12
Seznam použitých zkratk, značek a symbolů.....	14
Úvod	15
1. Charakteristika základních ekonomických pojmů.....	17
1.1 Konkurence	17
1.2 Ekonomická integrace	18
1.3 Maastrichtská smlouva	20
1.4 Měnová a hospodářská unie	21
1.5 Evropská centrální banka	24
1.6 Mezinárodní obchod	24
1.7 Hrubý domácí produkt	27
1.8 Státní rozpočet	28
1.9 Státní dluhopis.....	29
1.10 Míra nezaměstnanosti.....	29
1.11 Technologický pokrok	29
1.12 Multiplikační efekt	29
1.13 Inflace	30
1.14 Model DSGE.....	31
1.15 Informační systém.....	31
2. Vývoj ekonomické situace v České republice a Portugalsku	32
2.1 Stručné představení - Portugalsko	32
2.2 Stručné představení – Česká republika.....	33
2.3 Hrubý domácí produkt a ekonomický růst.....	34
2.4 Zahraniční obchod.....	39

2.5	Míra nezaměstnanosti.....	42
2.6	Inflace	43
2.7	Podíl státního dluhu na HDP	44
2.8	Vývoj kurzu české koruny a eura.....	47
3.	Analýza portugalské ekonomiky po přijetí eura	48
3.1	Měnová politika.....	48
3.2	Pohyby makroekonomických ukazatelů v Eurozóně.....	49
3.3	Rozbor portugalské ekonomiky po vstupu do Eurozóny	49
3.4	Reálná a nominální konvergence	50
3.5	HDP, soukromá spotřeba, spotřeba státu, export, import	52
3.6	Trh práce	53
3.7	Segmentace trhu práce	57
3.8	Zahraniční obchod.....	59
3.9	Ceny.....	63
3.10	Zadluženost – podíl dluhu na HDP	64
3.11	Makroekonomická a finanční rizika	66
3.12	Konkurence v Portugalsku.....	67
3.13	Předpověď vývoje portugalské ekonomiky pro rok 2012 – 2013	69
4.	Možné implikace ze zavedení eura v Portugalsku pro ČR z hlediska IS bank a finančních institucí.....	72
4.1	Činnosti spojené se zavedením eura pro software bank a finančních institucí....	72
4.2	Postupné kroky interního projektu zavedení eura z hlediska IS.....	73
4.3	Hlavní úkoly finančního sektoru při zavedení eura.....	75
4.4	Hlavní milníky transformace IS.....	76
4.5	Náklady a rizika IS při zavedení eura.....	76
4.6	Změna systému CERTIS na systém EU TARGET.....	79
4.7	Systém CERTIS	79

4.8	Systém TARGET	80
4.9	Systém TARGET 2	80
	Závěr	81
	Seznam literatury	84

Seznam obrázků

<i>Obrázek 1: Fáze ekonomického cyklu.</i>	<i>28</i>
<i>Obrázek 2: Rozložení politických stran ve vládě PT.</i>	<i>33</i>
<i>Obrázek 3: Rozložení politických stran ve vládě ČR.</i>	<i>34</i>
<i>Obrázek 4: Vývoj reálného HDP pro ČR a PT od roku 1998 – 2011 v mld. €.</i>	<i>35</i>
<i>Obrázek 5: Ekonomický růst v % pro ČR a PT od roku 1999 – 2011.....</i>	<i>36</i>
<i>Obrázek 6: HDP výdajovou metodou pro rok 2010 v ČR.....</i>	<i>37</i>
<i>Obrázek 7: HDP výdajovou metodou pro PT za rok 2010.</i>	<i>37</i>
<i>Obrázek 8: Struktura HDP PT dle odvětví za rok 2010.....</i>	<i>38</i>
<i>Obrázek 9: Struktura HDP ČR dle odvětví za rok 2010.....</i>	<i>39</i>
<i>Obrázek 10: Saldo zahraničního obchodu ČR a PT v mld. €. v letech 1998 – 2010.....</i>	<i>39</i>
<i>Obrázek 11: Podíl exportu na HDP v % pro ČR a PT v letech 1998 – 2010.....</i>	<i>40</i>
<i>Obrázek 12: Obchodní partneři ČR - export (vlevo) a import (vpravo) za září 2011.....</i>	<i>41</i>
<i>Obrázek 13: Obchodní partneři PT za měsíc září 2011 – export (vlevo) a import (vpravo).</i>	<i>42</i>
<i>Obrázek 14: Nezaměstnanost v % od roku 1998 – 2011 pro PT a ČR.....</i>	<i>43</i>
<i>Obrázek 15: Inflace v % v letech 1998 – 2011 pro ČR a PT.</i>	<i>44</i>
<i>Obrázek 16: Podíl dluhu a plateb z úroků na HDP v % od roku 1998 – 2011 pro PT.</i>	<i>45</i>
<i>Obrázek 17: Podíl dluhu a plateb z úroků na HDP v % v letech 1998 – 2011 v ČR.....</i>	<i>46</i>
<i>Obrázek 18: Saldo státního rozpočtu ČR v mld. € od roku 2001 – 2010.</i>	<i>46</i>
<i>Obrázek 19: Vývoj nominálního měnového kurzu CZK/EUR od roku 1999 – 2010.</i>	<i>47</i>

<i>Obrázek 20: Vývoj reálné konvergence ČR a PT v letech 1986 – 2008.</i>	<i>51</i>
--	-----------

Seznam použitých zkratk, značek a symbolů

CPI	Index spotřebitelských cen/Costumer Price Index
DSGE	Dynamické stochastické všeobecné rovnováhy/Dynamic stochastic general equilibrium
ECB	Evropská centrální bank/European Central Bank
EHS	Evropské hospodářské společenství/European Economic Community
EU	Evropská unie/European Union
EZ	Eurozóna/Eurozone
HDP	Hrubý domácí produkt/Gross Domestic Product
HICP	Harmonický index spotřebitelských cen/Harmonized Index of Costumer Prices
IS	Informační systém/Information System
PPI	Index výrobních cen/Producer Price Index

Úvod

Tématem práce je problematika spjatá se zavedením jednotné měny v EU. Slovo „euro“ je v dnešní době (rok 2012) jedno z nejdiskutovanějších slov v Evropě. Řada ekonomů se zabývá tím, zda je vhodné mít společnou měnu v Evropské unii. Existuje mnoho pohledů, jak pozitivních, tak negativních.

Jelikož je toto téma velice široké a nabízí veliký záběr, tak se práce zabývá ekonomikou Portugalska a jaké následky mělo přijetí eura na jeho hlavní makroekonomické ukazatele. Společně s ekonomikou Portugalska dává do kontextu ekonomiku České republiky a vyvozuje možné implikace.

Makroekonomická analýza je provedena pro období přijetí eura v Portugalsku, tedy před rokem 2001 a po tomto roce, zároveň také ve třetí kapitole ekonomicky srovnává tyto dvě země. Čtvrtá kapitola pak samostatně analyzuje dopady přijetí eura na portugalskou ekonomiku. Následující kapitola popisuje souvislosti s jednotnou evropskou měnou ve vztahu k informačním systémům bank a finančních institucí.

Téma práce nebylo vybráno náhodou, ale v kontextu autorova výjezdu na půlroční studijní pobyt do Portugalska. Autor nejprve absolvoval měsíční jazykový kurz portugalštiny ve městě Covilha, poté studoval na univerzitě v Aveiru. Měl možnost navštívit města jako Porto, Lisabon, Castelo Branco nebo Almeida. Mohl tak v realitě vidět například stav infrastruktury, v čem se Portugalsko specializuje v obchodě, poznat kulturu apod.

V práci jsou stanoveny a ověřovány 2 hypotézy:

- Ekonomika ČR je připravena na vstup do Eurozóny

Při první zmínce o možném přijetí eura vznikaly různé otázky. Hlavní otázkou bylo, zda je ČR dostatečně připravená. Po vstupu Portugalska se projeví veškeré nedostatky a slabiny jeho systému, jako například nízká produktivita práce a nízké využití kapitálu. O tom, jak byla portugalská ekonomika připravená, vypovídala její konkurenceschopnost na mezinárodním poli.

- Po stanovení fixního termínu přijetí eura v ČR budou mít banky a finanční instituce veškeré informace o nutných změnách jejich IS a včas se připraví na změny

Pro IS bank a finančních institucí znamená zavedení eura podstatné změny. IS pracují s domácí měnou, korunou. Po přijetí eura budou muset uvádět ceny jak v domácí měně, tak i v nové měně. Banky a firmy budou muset zvážit všechna rizika, vypracovat analýzy postupu, provést audit starých systémů apod. S tím bude spojen růst nákladů a náročnosti systémů.

1. Charakteristika základních ekonomických pojmů

Tato kapitola obsahuje teoretickou část. Popisuje konkrétní pojmy obsažené v praktických částech práce.

1.1 Konkurence

Konkurenci lze popsat jako střet rozdílných zájmů tržních subjektů. Pokud na trhu neexistuje konkurence, pak je malá pravděpodobnost, že tento trh je efektivní. Konkurenci lze rozdělit na dokonalou a nedokonalou konkurenci. Dokonalá konkurence představuje nekonečně mnoho prodávajících a kupujících na trhu, kde oba subjekty nejsou dostatečně silné k ovlivnění výstupu odvětví a ceny. Proávající statky jsou stejné, na trh je volný vstup a výstup, všichni účastníci mají dokonalé informace o cenách a o množství statků na trhu[22].

Protipólem dokonalé konkurence je nedokonalá konkurence, která se dělí na monopol, oligopol a monopolistickou konkurenci. Typem nedokonalé konkurence, kde má výsadní postavení 1 výrobce je monopol. Monopol je na rozdíl od dokonalé konkurence jak cenovým tvůrcem, tak i tvůrcem výstupu odvětví. Pro vstup do odvětví je potřeba vstupní kapitál a tržní poptávka je poptávkou právě monopolu. Tento typ může vzniknout zásahem státu do ekonomiky, nebo výhodou v podobě nerostného bohatství. Dalším typem je monopolistická konkurence. Charakteristickými rysy pro monopolistickou konkurenci je velký počet výrobců, jejichž výrobky jsou blízkými substituty. Důležitým rysem je diferenciací produktu v podobě kvality produktu, stanovení ceny, obalu apod. Diferenciací produktů je velmi malá, proto se musí firma odlišit od svých konkurentů. Vstup do odvětví je podobný dokonalé konkurenci s tím, že firma v monopolistickém odvětví musí investovat do určitého druhu reklamy, aby se dostatečně etablovala na trhu. Posledním typem nedokonalé konkurence je oligopol, který je charakterizován malým počtem firem v odvětví a vysokou vzájemnou závislostí jejich rozhodování. Jelikož působí na trhu omezený počet výrobců, tak jednotlivé firmy rozhodují o ceně a výstupu

v závislosti na ostatních výrobcích. Na trhu mohou být pouze dva výrobci, produkt může být homogenní i diferencovaný a mohou existovat bariéry vstupu do odvětví[22].

1.2 Ekonomická integrace

Ekonomická integrace představuje propojení a zrušení bariér vzájemného obchodu v různých zemích. Cílem je oboustranná podpora obchodu a vytváření vyšší životní úrovně obyvatel. Podle stupně propojení se rozlišuje 6 úrovní integračního procesu. Nejnižším stupněm je zóna volného obchodu, následuje celní unie, společný trh, měnová unie, hospodářská unie a politická unie a úplná ekonomická a politická integrace[20].

Pásmo volného obchodu

Je to nejnižší stupeň evropské integrace, která v zemích EHS (Evropské hospodářské společenství) byla praktikována ze začátku integračního seskupení formou odstraňování viditelných překážek obchodu se zbožím. To mělo přispět k rovným pravidlům konkurence pro ekonomické subjekty. Sympatickým faktem je to, že minimálně omezoval suverenní práva členských zemí a neodrazoval je tak od ekonomické integrace. Vznik pásma volného obchodu byl v roce 1962. V roce 1963 v EHS narostl celkový vývoz zboží a služeb o více než 72 % a dovoz o 61 % oproti 1958. Velký problém však činila nejednotná cla a obchodní předpisy. To umožňovalo například třetí zemi dovážet z jiné členské země, která měla mírnější cla a tím se znevýhodňovala domácí výroba některých členských zemí[20].

Celní unie

Problémy se cly v pásmu volného obchodu byly důvodem pro vytvoření celní unie, tedy druhého integračního stupně. Celní unie představuje závazek vzájemného vnějšího celního tarifu, který umožňuje vytěsnění nevýhody popsané v pásmu volného obchodu za cenu ztráty obchodní suverenity zúčastněných zemí. Začátek fungování (1968) celní unie bylo urychleno o 1,5 roku, díky čemuž došlo k odbourání viditelných bariér obchodu (spolu s kvantitativními omezeními). To mělo kladný účinek na další přírůstek zahraničního obchodu EHS v porovnání s pásmem volného obchodu. Vývoz zboží a služeb rostl o více než 93 % a celkový dovoz zboží a služeb o 50 %. Celní unie umožnila

odstranění viditelných překážek a po této fázi se ukazovaly překážky neviditelné. Zrušení bariér obchodu vedlo k větší vzájemné závislosti členských zemí, které přišly z části o své nástroje k regulaci ekonomik. Tento problém se z velké části týká dopadů neočekávaných změn kurzů měn zúčastněných zemí. Celní unie vedla i k negativním účinkům a bylo potřeba přijmout vyšší formu ekonomické integrace, která by nezahrnovala pouze oblast obchodu, ale i výroby[20].

Společný trh

Třetím stupněm ekonomické integrace je společný trh, který obsahuje vzájemný obchod bez omezení, ale i trh faktorů výroby, práce a kapitálu. Tento stupeň se snažil o volnou konkurenci v celém společenství. Tomu však stále bránila národní uzavřenost ekonomik, zapříčiněná vlastní hospodářskou politikou jednotlivých států. Společný trh byl zaveden velmi rychle, ale díky tomu, že docházelo k rozdělování společného trhu rozdílnostmi v hospodářských politikách, právních a technických norem jednotlivých států, tak nebylo dosaženo významného pokroku[20].

Měnová a hospodářská unie

Vyšší stupeň ekonomické integrace byl nutný k odstranění měnových problémů a na to nestačil společný trh pro volný pohyb práce a kapitálu. Hospodářská a měnová unie je společenství států, které používají společnou měnu jako zákonné platidlo. To funguje na principu integrovaného vnitřního trhu, kde musí členské země dodržovat určitá pravidla a mohou společně rozhodovat o obchodní politice členských zemí. Tento stupeň integrace představoval úspěch, ale na druhou stranu bylo nezbytné zkoumat připravenost ekonomik nečlenských zemí, které chtěly vstoupit do evropského společenství a tím prohloubit více ekonomickou integraci[20].

Politická unie

Nejvyšším stupněm ekonomické integrace je úplná ekonomická a politická integrace, kde se na začátku autonomní státy spojily v nový stát, který byl řízen z jednoho centra[20].

1.3 Maastrichtská smlouva

Evropské společenství je nejdůležitějším ekonomickým subjektem Evropy, kdy proces ekonomické integrace byl dokončen v roce 1992. K tomu přispěly v předešlé části popisované fáze ekonomické integrace, které umožnily zmenšení rozdílů mezi národními sazbami daně z přidané hodnoty, byly zrušeny kontroly na hranicích uvnitř členských států. Byly vytvořeny jednotné národní předpisy, bezpečnostní a technické normy, které fungovaly jednotně na území společenství. Osoby mohly volně fluktuovat za prací do zahraničí a u osob, které měly vysokoškolský diplom na území určitého státu, mohly využít vzdělání pro práci v zahraničí. Integrován byl také trh se službami, který podpořil aktivitu finančních institucí za hranicemi (rozšíření konkurenčního prostředí), nebyly tak zvýhodňovány u zakázek pouze domácí firmy. Schengenská dohoda, uzavřená v roce 1995 v rámci států (Německo, Francie, Belgie, Nizozemí, Lucembursko), zcela odstranila bariéry v podobě hranic a pro státy třetích stran tak existuje pohraniční kontrola společenství mezi těmito státy. Tím se ještě více prohloubila ekonomická integrace a pro efektivní vystupování jako jeden celek musí země stanovit společné zákonodárství (sjednocení daňového systému) a například řídit prostředky na obranu. V letech 1991 – 1992 byly v nizozemském Maastrichtu projednány a následně přijaty v roce 1993 smlouvy o Evropské unii a Evropském společenství[20].

Smlouva o Evropské unii pojednává ještě více o vytváření užších vztahů mezi státy Evropy a o přijímání rozhodnutí co nejbližší k občanovi, což úzce souvisí s principem subsidiarity. Vyšší orgán má pravomoc přijmout rozhodnutí tehdy, není-li možné dosáhnout cíle nižšími orgány.

Hlavním prvkem Smlouvy o Evropském společenství je vytvoření hospodářské a měnové unie v takovém tvaru, aby se zvýšily pravomoci této integrační organizace. Mezi základní cíle patří například dosažení trvalého neinflačního hospodářského růstu respektujícího životní prostředí, vysoký stupeň konvergence ekonomické výkonnosti, vysokou úroveň zaměstnanosti a sociální ochrany, zvyšování životní úrovně a kvality života, hospodářskou a sociální soudržnosti a solidaritu mezi členskými státy.

Mezi maastrichtská kritéria patří[11]:

- Podíl schodku veřejných financí nesmí překročit 3 % HDP;
- Celkový veřejný dluh nesmí překročit 60 % HDP;
- Míra inflace nemůže být větší o více než 1,5 % v porovnání s inflací u 3 členských zemí, které mají nejmenší inflaci v Evropské unii;
- Dlouhodobé úrokové sazby nesmějí být větší o více než 2 % sazeb 3 zemí s nejnižší inflací;
- Udržení vývoje své měny ve stanoveném pásmu poslední 2 roky v mechanismu směnných kursů.

Evropská unie

Je seskupení 27 členských zemí, kooperujících na poli hospodářském a politickém. Je zde možný volný pohyb osob, zboží, služeb a kapitálu mezi členskými státy. Usiluje o zachování míru, prosperity, stability a byla nápomocna ke zvýšení celkové životní úrovně v řadě států[10].

Eurozóna

Je společenství států, které používají stejnou měnu, konkrétně euro. V roce 2012 tvoří EZ 17 členských zemí. 1. ledna 1999 jako první přijalo euro 11 členských zemí.

1.4 Měnová a hospodářská unie

Čtvrtým integračním stupněm v EU po společném trhu je zavedení hospodářské a měnové unie, která je obsažena ve Smlouvě o Evropské unii jako hlavní cíl. Hospodářská a měnová unie může vzniknout buď v rámci fixních směnných kurzů, nebo používáním společné měny (neodvolatelné stanovení devizových kurzů vedoucí k zavedení jednotné měny). Již zmíněná konvergenční kritéria mají za úkol dosáhnout ekonomické stability a chránit státy, které tyto pravidla dodržují před ostatními zeměmi. Zvolená pravidla zahrnují jak

oblast monetární politiky, tak i fiskální. Pro přechod k měnové unii musí země dodržovat 2 fiskální pravidla. Vládní deficit nesmí překročit 3 % velikosti HDP a vládní dluh by neměl být vyšší než 60 % HDP. Zbývá 3 kritéria jsou tzv. monetární kritéria. Splnit tato pravidla, která jsou snadno sledovatelná, není lehké a například v roce 1991 splnily podmínky pouze 2 země (pravidla nesplnila Francie, Lucembursko, Portugalsko apod.). Ekonomickou integraci v hospodářské a měnové unii lze řešit 2 způsoby. Prvním je fixace kurzů stávající národní měny. Tento způsob může mít zásadní důsledky pro konkurenceschopnost ekonomik. Ztráta nástroje v podobě měnového kurzu a úrokové míry může způsobit růst nezaměstnanosti, kolísání hospodářské aktivity a vyšší míru inflace. Fixní kurzy neodstraňují transakční náklady a nezvyšují transparentnost cen u domácího výrobce a zahraničního výrobce, nesnižují náklady spojené s vedením účtů ve více měnách, hrozí menší důvěra vně společenství, menší srovnatelnost ve společenství v sociálních a dalších oblastech a menší šance získat fixaci měny postavení světové měny[20].

Společná měna euro

Společná měna byla přijata 1. ledna 1999, bankovky a mince byly dány do oběhu poprvé 1. ledna 2002, kdy nahradily národní měny. V tomto období byly pevně stanoveny přepočítávací kurzy, podle kterých se přepočítaly jednotlivé národní měny na euro. Pro řízení integrované měnové politiky byl vytvořen nový platební systém TARGET, který umožňuje pohyb transakcí měnové politiky v euro[20].

Výhody společné měny

Hlavní výhodou je odstranění transakčních nákladů, které je nutné platit za výměnu měn a s tím spojených poplatků směnárníkům a bankám. Významným aspektem je eliminace kolísání měnových kurzů v důsledku, kterých rostla podnikatelská nejistota (protikonkurenční vliv) a nutnost držby peněz ve více měnách. Dalším pozitivem je odstranění spekulativní poptávky ze strany měnových spekulantů[20].

Nevýhody společné měny

Jak již bylo zmíněno v předešlé části, státy ztratí možnost používat měnovou politiku například k ovlivnění zahraničního obchodu. Krátkodobý problém může nastat z hlediska nezaměstnanosti z důvodu volného pohybu kapitálu. Dalším problémem může být to, že se v minulosti členské státy zabývaly pouze nad tím, jak splnit konvergenční pravidla pro vstup do měnové unie a neřešily, jak se v měnové unii udržet na základě pravidel a za jakých podmínek bude možné členský stát vyloučit. K efektivnímu fungování měnové unie mají přispívat Evropský systém centrálních bank a Evropská centrální banka. Prvně jmenovaná instituce se skládá z Evropské centrální banky a národních centrálních bank[20].

Strategie měnové politiky

Pro možnost kontroly cenové stability potřebuje ECB nástroj na peněžním trhu, kterým je krátkodobá úroková sazba. Evropská centrální banka zvolila strategii, která umožňuje konzistentní a systematický přístup, což jsou faktory, které napomáhají ke stabilizaci inflačních očekávání. Ve střednědobém období by měla míra inflace dosáhnout pod 2 %. Vývoj inflace by měl být predikován do budoucnosti, aby bylo možné omezit hospodářské výkyvy a rizika[14].

Nástroje měnové politiky

V předešlé části byl uveden důležitý nástroj k ovlivnění pohybu krátkodobých úrokových sazeb na finančním trhu. Mezi tyto nástroje patří operace na volném trhu (hlavní a dlouhodobější refinanční operace, operace jemného doladění a strukturální operace), stálé facility (vkladová a mezní zápůjční facility) a povinné minimální rezervy, kde každá úvěrová instituce musí odvést minimální procento z vkladů svých klientů na národní účet příslušné centrální banky, která tyto vklady úročí krátkodobou úrokovou sazbou.

1.5 Evropská centrální banka

Nachází se ve městě Frankfurt nad Mohanem. Jejím úkolem je vytváření a realizace hospodářské a měnové politiky EU. Evropská centrální banka je orgánem EU a její hlavní účely jsou[10]:

- Udržení inflace na nízké úrovni (cenová stabilita);
- Kontrola finančních trhů a institucí (stabilita finančního sektoru).

Evropská centrální banka je nezávislý orgán, komunikuje se všemi centrálními bankami ve společenství a mezi její hlavní úkoly patří určení hlavních úrokových sazeb a kontrola množství peněz v oběhu, stabilita směnných kurzů (devizové rezervy), dohled nad finančními trhy a institucemi, být nápomocna při fungování platebního styku, povolení ostatním centrálním bankám vydávat eurobankovky a sledování vývoje cen. Mezi rozhodovací orgány Evropské centrální banky patří výkonná rada, která dohlíží na chod banky, rada guvernérů určující měnovou politiku a stanovující úrokové sazby na půjčky pro komerční banky od centrálních bank a generální rada, která je nápomocna při přípravě nečlenských zemí na vstup do Eurozóny[10].

1.6 Mezinárodní obchod

Hrubý domácí produkt jsou statky a služby vyprodukované na území konkrétního státu. Jednou ze složek produktu jsou čisté vývozy, které jsou určeny jako rozdíl zboží, které je vyprodukováno na území dané země a následně vyvezeno a zboží importováno do domácí země nebo také lze říci, že mezinárodní obchod jsou směnné transakce uskutečňované přes hranice národních ekonomik. Mezinárodní obchod je účinným nástrojem pro zvýšení výkonnosti ekonomiky. Je mnoho způsobů, jak napomáhá domácím ekonomikám. Snižuje nezaměstnanost, umožňuje volný pohyb pracovních sil, umožňuje vystavovat domácí výrobce zahraniční konkurenci a tím roste kvalita služeb a produktů. Zahraniční subjekty mohou volně přicházet do jakékoliv země a investovat, když investují do nějaké výroby, musí vybudovat fabriku (stavební práce), zaměstnat lidi a právě tento druh investic nejlépe pomáhá k růstu HDP v dané zemi.

Důvody volného mezinárodního obchodu jsou logické. Vše zkrátka nelze vyrobit na jednom území státu a každá země má různé zdroje nerostného bohatství apod. Je tedy efektivnější, aby se každá země specializovala ve svém odvětví. Svou roli tedy hrají klimatické podmínky. Důležitým aspektem jsou rozdílné preference spotřebitelů v různých zemích, kde každá země se specializuje na výrobu určitého druhu zboží, po kterém je větší zahraniční poptávka, než domácí. Svou roli hrají i absolutní výhody, kdy je možná výroba produktů jen na určitém území s nižšími náklady, než v ostatních zemích. Žádná země není schopna pokrýt všechny potřeby svých spotřebitelů a tak vzniká konflikt mezi výrobou a spotřebou. Mezinárodní obchod umožňuje velkovýrobu a její případné úspory tím, že není limitována pouze domácí poptávkou[13].

Platební bilance

Platební bilance udává přehled všech ekonomických transakcí mezi domácími a zahraničními ekonomickými subjekty, kde tyto transakce můžeme rozdělit na základě společných znaků jednotlivých položek, do několika základních skupin, jež tvoří: zboží, služby, důchody, transfery, dlouhodobý kapitál, krátkodobý kapitál a devizové rezervy[13].

Mezi nejvýznamnější účty platební bilance patří běžný účet, který poskytuje přehled o dovozu a vývozu výrobků a služeb, pak kapitálový účet, kde jsou čisté příjmy z kapitálu (úroky, dividendy), finanční účet (dovoz a vývoz krátkodobého a dlouhodobého kapitálu), chyby a opomenutí (ne všechny transakce jsou zachyceny) a změna devizových rezerv[13].

Nástroje mezinárodního obchodu

Každému státu je umožněno praktikovat určitou politiku týkající se zahraničního obchodu. Většinou tyto nástroje využívají méně vyspělé země, které nemají dostatečně vysokou míru produktivity. Nástroje zahraničního obchodu se dělí dle charakteru na[13]:

- Nepřímé – monetární a fiskální politika.
- Přímé – administrativní opatření (cla, kvóty, subvence).

Cla se používají pro omezení vývozu či dovozu určitého zboží. Je to daň, která zvyšuje cenu daného výrobku. Lze to praktikovat pro zlepšení bilance zahraničního obchodu. Zavedení cel na import omezí dovážené zboží, tím selepší bilance zahraničního obchodu a navíc lidé přepnou od poptávky na zahraniční statky na poptávku domácí.

Kvóty limitují množství výrobků, které lidé mohou maximálně importovat. A subvence slouží například na podporu exportu, kde exportéři mají možnost slevy na dani vyváženého zboží.

Otevřenost ekonomiky

Určuje nám, jak je určitá země do jisté míry závislá na ostatních zemích. Lze ji vyjádřit jako podíl veškerých ekonomických vztahů s ostatními zeměmi na celkové ekonomické aktivitě země[4].

Míra otevřenosti

Určuje stupeň otevřenosti ekonomiky. Lze ji určit například jako podíl dováženého zboží na HDP nebo podíl exportovaného zboží na HDP[4]. Mezi faktory, které ovlivňují stupeň otevřenosti, patří věcné jako například ekonomický rozměr země (počet obyvatelstva, objem spotřeby, apod.), ekonomická vyspělost země (velikost HDP, HDP na 1 obyvatele, apod.) a systémové (typ hospodářského mechanismu).

Tvar otevřenosti

Je to struktura vyváženého a dováženého zboží, na které se daná země specializuje. Může to být specializace v určitém odvětví, průmyslu, druhu služeb (finanční, kapitálové, informační), teritoriu[4] apod.

Efektivnost otevřenosti

V důsledku zapojení určité země do mezinárodního obchodu, lze hodnotit efektivnost země dle komparativních úspor (změny v míře a tvaru specializace), absolutních úspor (rozdílná pravidla v jednotlivých zemích) a strukturálních úspor (změna domácí výroby daných specializací)[4].

1.7 Hrubý domácí produkt

Hrubý domácí produkt je vygenerovaná produkce na území určitého státu za určité období (měsíc, čtvrtletí, rok). Lze ho měřit dle příjmové a výdajové metody. Například mezi složky výdajové metody patří spotřební výdaje domácností, soukromé hrubé domácí investice, vládní výdaje státu a čistý export[13].

Podíl veřejného dluhu na HDP

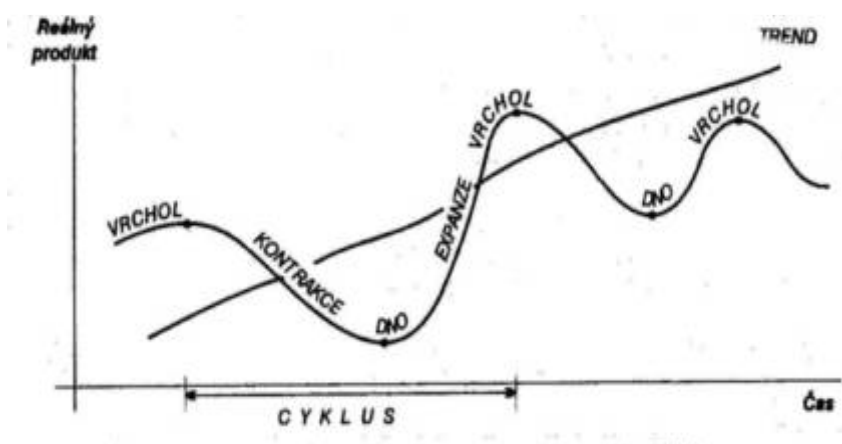
Tento ukazatel je obsažen v konvergenčních pravidlech a lze o něm říci, že je to souhrn pohledávek ostatních ekonomických subjektů vůči státu bez ohledu na to, zda vznikly tyto pohledávky cestou státního rozpočtu či jinak. Největší podíl na veřejném dluhu tvoří střednědobé státní dluhopisy, které vlastní domácí subjekty či zahraniční věřitelé. Podíl veřejného dluhu tedy znázorňuje podíl veřejného dluhu na tom, co ekonomika vyprodukuje. Hranice, pod kterou by měly být členské země EU je 60 % podíl veřejného dluhu na HDP. Tím, že vláda dané země pravidelně vytváří deficitní státní rozpočet, jen navyšuje veřejný dluh (není tvořen pouze přírůstky státního rozpočtu).

Ekonomický růst

Slouží k porovnání výkonnosti ekonomiky dané země ve srovnání s jiným obdobím. Měří se jako meziroční změna hrubého domácího produktu. Jestliže je tato změna vyšší než 1 (meziročně), pak ekonomika rostla. V dnešní době (rok 2012) se tento ukazatel velmi často interpretuje v médiích, protože je to jednoduchý nástroj pro zachycení vývoje ekonomiky[13].

Ekonomický cyklus

Vývoj ekonomik po celém světě má svůj určitý cyklus. Je charakterizován trvalým pohybem, kolísáním a jednotlivými fázemi ekonomického cyklu jsou expanze (rozmach nabídky i poptávky), vrchol (převis nabídky nad poptávkou), krize (recese, pokles nabídky i poptávky) a sedlo (oživení nabídky i poptávky). Cyklus je zobrazen na obrázku 1.

Obrázek 1: Fáze ekonomického cyklu.

Zdroj: Helísek, M.: Makroekonomie. Základní kurs. Vyd. 2. Slaný: Melandrium 2002, s. 165

1.8 Státní rozpočet

Je to centralizovaný peněžní fond a hlavní článek systému veřejných financí, skrze tento rozpočet prochází velká část HDP (mezi třetinou a polovinou). Významnou úlohu hraje ve fiskální politice, ve které napomáhá ke stabilizaci ekonomiky (zaměstnanost, cenová stabilita). Vláda určité země může díky tomuto nástroji zvyšovat daně (příjmy z daní), nebo naopak v období recese snižovat a zvyšovat vládní výdaje (podpořit ve špatných dobách ekonomiku). Veřejné finance dle subjektů státního sektoru jsou utvářeny státním rozpočtem, rozpočty orgánů místní správy, speciálními fondy a financemi státních podniků[13].

Vláda každé země musí nakládat určitým způsobem s prostředky na výdajové i příjmové straně. Na příjmovou stranu putují prostředky z celkových daní (autonomní a důchodová daň). Výdaje ze státního rozpočtu tvoří vládní výdaje státu a transferové platby[23].

Typy státního rozpočtu

Lze rozlišit 3 stavy státního rozpočtu. Pokud převyšují příjmy nad výdaji, pak je saldo státního rozpočtu kladné, pokud převyšují výdaje nad příjmy, saldo je záporné a když jsou výdaje shodné s příjmy, státní rozpočet je vyrovnaný. Podle způsobu tvorby je deficit pojmenován jako[13]:

- Strukturální deficit – popisuje poměr příjmů a výdajů státního rozpočtu, kdy bylo dosaženo potenciálního produktu.
- Cyklický deficit – vzniká v důsledku pohybu skutečného produktu kolem potenciálního produktu.

1.9 Státní dluhopis

Emitentem tohoto dlužného cenného papíru je stát (ministerstvo financí) a slouží k pokrytí schodku státního rozpočtu. Jedná se poměrně o bezpečnou investici v porovnání s akciemi. Ministerstvo nabídlo občanům ČR dluhopisy v roce 2011. Státní dluhopisy se dělí na krátkodobé (splatnost do 1 roku), střednědobé (splatnost od 1 roku do 10 let), dlouhodobé (splatnost delší jak 10 let)[29].

1.10 Míra nezaměstnanosti

Určí se jako podíl počtu nezaměstnaných a ekonomicky aktivního obyvatelstva (pracující lidé nebo aktivně ucházející se o práci). Lze říci, že nezaměstnanost je znakem neefektivnosti na trhu práce. Nezaměstnanost se dělí na frikční, která je zapříčiněna pohybem lidí na trhu práce, na strukturální, která vzniká malou mobilitou na trhu práce a na cyklickou, která vzniká v důsledku výkyvů ekonomiky[13].

1.11 Technologický pokrok

Technologický pokrok je zlepšení určitého procesu (získání informace, modernější technika výroby, apod.) v rámci výroby a se stejným množstvím vstupů, lze vyrobit větší výstup. Ztělesnění technologického pokroku je inovace[19].

1.12 Multiplikační efekt

Lze rozlišit záporný a kladný multiplikační efekt na názorných příkladech ve stavebnictví. Jestliže stavební firma bude mít méně zakázek (bude málo stavět), nebude kupovat materiál nutný pro výstavbu (dodavatelé budou mít méně zakázek), bude propouštět, nezaměstnaní budou dostávat podporu v nezaměstnanosti, stát málo vybere

na daních a tento efekt se projeví na HDP a na ekonomickém růstu. Naopak pozitivní efekt. Stát například podpoří vládními výdaji výstavbu dálnic. Stavební firma dostane zakázku, potřebuje pracovní sílu, zaměstná více, potřebuje více materiálu, objedná více od dodavatelů. V zemi se sníží nezaměstnanost, stát více vybere na daních, nemusí vyplácet podpory v nezaměstnanosti a roste HDP.

1.13 Inlace

Změny cen spotřebního zboží se měří pomocí indexu spotřebitelských cen (CPI). Tento index zahrnuje a měří koš (775 položek), ve kterém se nacházejí ceny zboží a služeb, které domácnosti spotřebovávají. Inlace je opakovaný růst cen v ekonomice. Dezinflace znamená pokles tempa růstu cenové hladiny, deflace je absolutní meziroční pokles cenové hladiny a pojem stagflace představuje růst cenové hladiny v kombinaci se stagnací ekonomiky[13].

Druhy inflace

Z kvantitativního hlediska dělíme inflaci na[13]:

- Mírnou - inflace nepřekračuje růst výkonnosti ekonomiky, růst v řádu jednociferných čísel.
- Pádívá - inflace překračuje růst výkonnosti ekonomiky, zkracuje se doba držby peněz, růst v řádu dvoj až trojciferných čísel.
- Hyperinflace - extrémní případ růstu inflace, růst v řádu tisíců %.

Příčiny inflace

Příčiny růstu inflace jsou způsobeny podněty ze strany nabídky a poptávky. Poptávkový efekt je inflace, kde růst agregátní poptávky způsobí růst výkonu ekonomiky za potenciál. Tento stav není dlouhodobě udržitelný (pokud se nezvýší potenciální produkt) a vzniká tlak na růst cen. Výrazným zdrojem růstu cen jsou nominální mzdy. Existují různé způsoby a teorie k tomu, jak přistoupit k inflaci v dlouhém a krátkém období. Synonymem pro

nabídkovou inflaci je inflace tažená náklady. To znamená, že růst inflace je způsoben růstem cen nákladů. V roce 2012 je typickým příkladem v ČR růst cen vajíček. Růst inflace může být také způsoben postupným vyčerpáváním vzácných zdrojů[13].

1.14 Model DSGE¹

Je to nástroj, který umožňuje modelovat makroekonomické situace. Je postaven na mikroekonomických základech. Model je optimalizován podle chování ekonomických subjektů.

1.15 Informační systém

Informační systém je účelové uspořádání vztahů mezi lidmi, datovými zdroji a procedurami jejich zpracování s využitím prostředků informačních technologií. Zajišťuje sběr, přenos, uchovávání, transformaci, aktualizaci a poskytování dat pro jejich informační využití lidmi.

¹ Zdroj: [on-line]. Dostupný na WWW:<Banco de Portugal> [cit. 2012-03-23] s. 85

2. Vývoj ekonomické situace v České republice a Portugalsku

Rozbor v této kapitole se zabývá základními ekonomickými ukazateli a měl by být východiskem pro 3. kapitolu jako přehledný nástroj, který popisuje dopady zavedení eura na portugalskou ekonomiku.

Logicky se proto vztahuje na dobu před přijetím eura v Portugalsku (PT) v letech 1998 - 2011. Ekonomiky jsou vzájemně srovnávány písemně i graficky.

2.1 Stručné představení - Portugalsko

Tento stát se nachází na západním pobřeží Evropy na Pyrenejském poloostrově společně se Španělskem. K PT náleží souostroví Azory a Madeira, které se nachází v Atlantském oceánu. Rozloha je přibližně o 12 tisíc km² větší než ČR, tedy 92.207 km². Portugalský jazyk je 5. nejrozšířenější jazyk na světě a 3. v západní Evropě. Oficiálně se tímto jazykem mluví např. v Brazílii či Angole.

Počet obyvatel je 10,636 milionu, hlavní město je Lisabon, další velká města jsou Porto, Coimbra a Aveiro. Nejvyšší horou je Serra de Estrela, která měří 1991 m. Na západním pobřeží se nachází Atlantský oceán. Stát vstoupil do Evropské unie v roce 1986 a do Eurozóny (později EZ) vstoupil 1. 1. 2001.

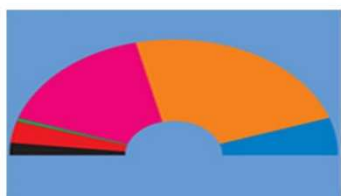
PT je demokratický stát, prezidentem je Aníbal Cavaco Silva, který byl zvolen 23. ledna 2011. Prezident je volen v přímých volbách na 5 let na nejvýše 2 funkční období. Moc přijímat zákony má parlament (230 členů), je volen každé 4 roky. Výkonná moc náleží vládě, předsedou vlády je Pedro Passos Coelho a zároveň je předsedou sociální demokracie, která vyhrála volby v červnu 2011. Ve volbách sociálně demokratická strana získala 108 poslanců (PPD/PSD), socialistická strana 74 poslanců (PS), lidová strana 24 poslanců (CDS/PP), portugalská komunistická strana a strana zelených 16 poslanců (PCP + PEV), levý blok 8 poslanců (BE).

Pro každou zemi je velice důležité, zda je schopna zvolená vláda vést zemi, přijímat zákony a hlavně zůstat u moci delší časové období. Aktuální situace v PT je znázorněna na

obrázku číslo 2. Státu vládnou strany Sociální demokracie (+27 mandátů oproti minulým volbám) a Lidová strana poslanců (+3 mandáty), které spolu tvoří pravici ve vládě.

Levici a zároveň opozici tvoří socialistická strana poslanců, která oproti minulým volbám ztratila 24 mandátů, dále komunistická strana (+1 mandát), strana zelených (stejný počet) a Levý blok (o polovinu méně mandátů).

Lidé dali volbami najevo svou nespokojenost se zadlužováním státu za vlády lidové strany demokratické, komunistické strany a levého bloku. PPD/PSD a CDS/PP mají nyní nadpoloviční většinu (+17 hlasů).

Party	Members of the A.R.
BE	8
PCP	14
PEV	2
PS	74
PPD/PSD	108
CDS-PP	24

Obrázek 2: Rozložení politických stran ve vládě PT.

Zdroj: [on-line]. Dostupný na WWW: <Parlament Portugalsko> [cit. 2011-10-25]

2.2 Stručné představení – Česká republika

Česká republika (ČR) se nachází ve středu kontinentu a je nazývána srdcem Evropy. V této republice žije 10,5 milionu obyvatel, hlavní město je Praha. Svou rozlohou se podobá PT, má necelých 79 000 km². Oficiálním jazykem je český jazyk a hotovostní prostředek je česká koruna.

Jako samostatný stát vznikla v roce 1993. Do Evropské unie (později EU) vstoupila 1. května 2004. V čele státu je prezident Václav Klaus, předsedou vlády je Petr Nečas. Zákonomárným orgánem je parlament a výkonným vlada. V poslanecké sněmovně má po

volbách v roce 2010 převahu pravice ODS (Občanská demokratická strana), TOP 09 (Tradice, Odpovědnost, Prosperita) a VV (Věci veřejné). Levici tvoří ČSSD (Česká sociálně demokratická strana) a KSČM (Komunistická strana Čech a Moravy). Rozložení politických stran v poslanecké sněmovně dle mandátů je zobrazeno na obrázku 3.

Obrázek 3: Rozložení politických stran ve vládě ČR.

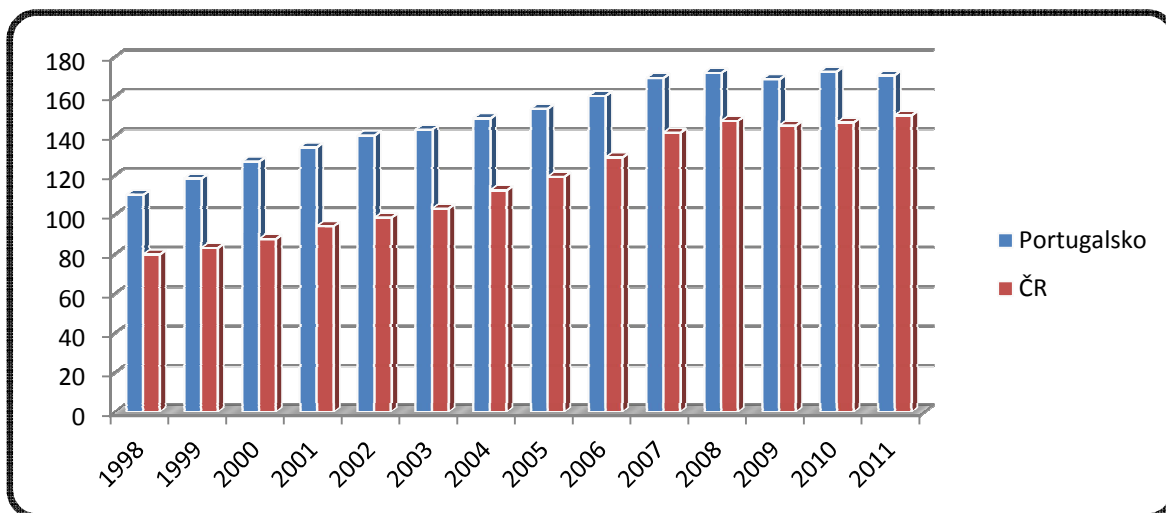
Zdroj: [on-line]. Dostupný na WWW: <Google obrázky >[cit. 2011-10-26]

V nadcházejících kapitolách budou tyto země popisovány podle základních makroekonomických ukazatelů. Základní jednotkou budou miliardy a měnou euro.

2.3 Hrubý domácí produkt a ekonomický růst

Významným ukazatelem pro každou zemi je zcela nepochybně hrubý domácí produkt. Obrázek 4 ukazuje vývoj produktu v PT a v ČR od roku 1998 do roku 2011. Velice důležitý je také meziroční ekonomický růst. Vlády při sestavování státního rozpočtu vychází z údajů o vývoji ekonomického růstu a na jeho základě vypočítávají předpokládané příjmy a výdaje ze státního rozpočtu.

Hrubý domácí produkt PT je v průměru o 30 miliard eur větší než u ČR. Zejména do roku 2004 rozdíl dosahoval 40 miliard. Poté, co ČR vstoupila v roce 2004 do EU, rozdíl mezi HDP obou zemí se zmenšoval. Lze to přičíst i tomu, že ČR se ještě více integrovala na evropském trhu.

Obrázek 4: Vývoj reálného HDP pro ČR a PT od roku 1998 – 2011 v mld. €.

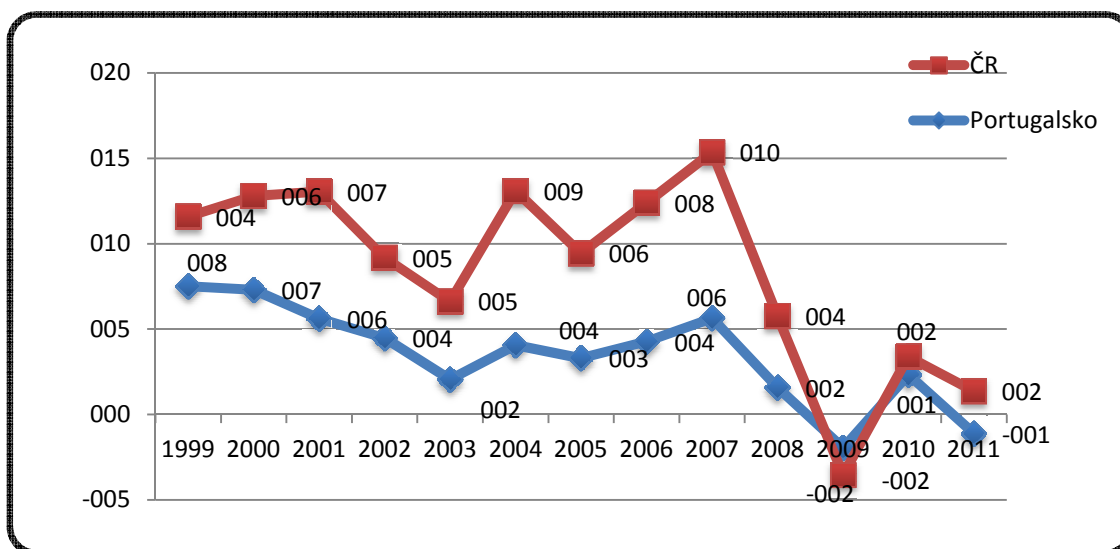
Zdroj: [on-line]. Dostupný na WWW: <OECD Stats> [cit. 2011-10-25]

Ukazatelé ekonomického růstu jasně ukazují, jak zasáhla oba státy finanční krize. Začalo to hypoteční krizí v USA, poté se to přelilo a zasáhlo Evropu. Hlavní problém v hypoteční krizi spočíval v tom, že banky poskytovaly úvěry lidem, kteří nebyli schopni v pozdější době dostát svým závazkům.

Tito lidé přibývali, takže banky neměly dostatek peněžních prostředků, byly insolventní a nemohly dále poskytovat úvěry či hypotéky dalším lidem. Ti neměli finanční prostředky, nemohli tedy nakupovat a utrácet peníze, když neměli z čeho (neprobíhala multiplikace). Tato krize se přelila do vyspělého západního světa a ekonomiky postihla recese.

Rozdíly v ekonomickém růstu u ČR byly výraznější než u PT. Ohledně predikce ekonomického růstu bývají dlouhé diskuze, protože je to důležitý článek při analýze výdajů a příjmů státu. Pro příklad je možné uvést situaci v ČR (listopad 2011). Ekonomika EU stojí před další ekonomickou krizí a ministr financí Miroslav Kalousek predikoval ekonomický růst na rok 2012 na 2,5 %. Ministr financí ale musel reagovat na vývoj ekonomiky a snížil predikci maximálně na 1 %, což je -1,5 % ekonomického růstu, a to

znamená výpadek 22 miliard českých korun z výběru daní². Tento výpadek se musí řešit v pozměňovacím návrhu státního rozpočtu a musí se najít místo, kde tyto peníze ušetřit. Porovnání PT a ČR z hlediska ekonomického růstu je znázorněno na obrázku 5.

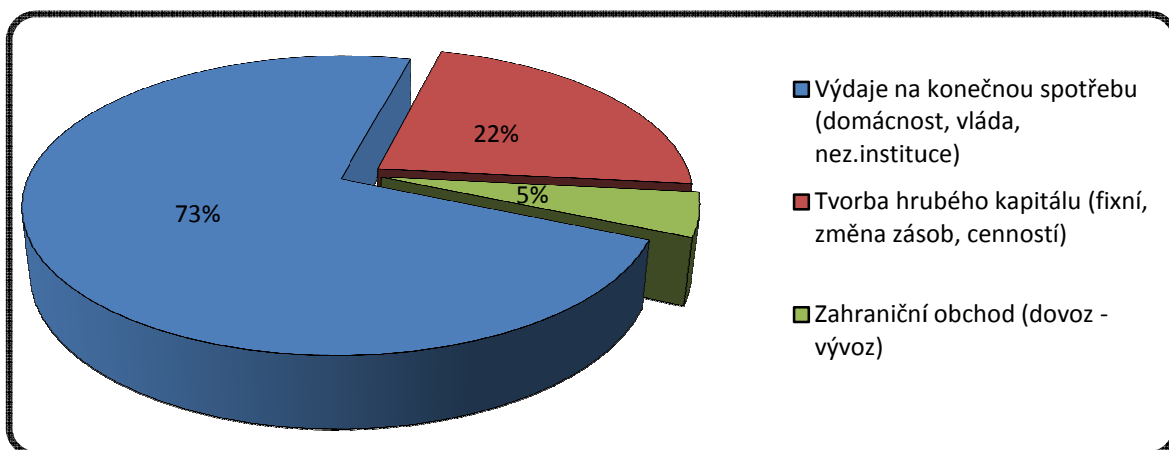

Obrázek 5: Ekonomický růst v % pro ČR a PT od roku 1999 – 2011.

Zdroj: [on-line]. Dostupný na WWW: <OECD Stats> [cit. 2011-10-25]

Na obrázku 6 je rozdělen HDP pro ČR za rok 2010 dle výdajové metody výpočtu. Složky tvoří výdaje na konečnou spotřebu (domácnosti, vláda, neziskové instituce), tvorba hrubého kapitálu (fixní kapitál, změna zásob, pořízení cenností), saldo zahraničního obchodu (vývoz – dovoz).

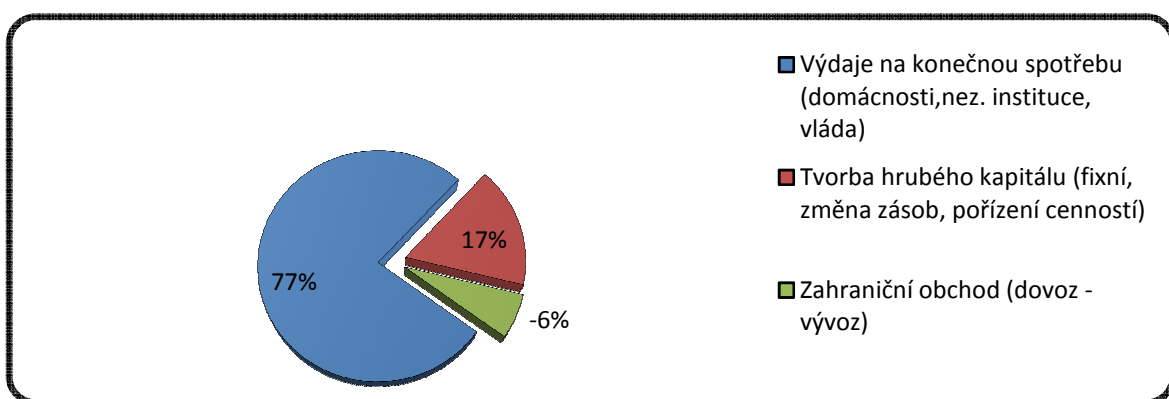
² Zdroj: [on-line]. Dostupný na WWW: <aktualne.centrum> [cit. 2012-04-06]

Obrázek 6: HDP výdajovou metodou pro rok 2010 v ČR.

Zdroj: [on-line]. Dostupný na WWW: <Český statistický úřad> [cit. 2011-10-31]

Stejným způsobem je rozdělen HDP i pro PT za rok 2010 na obrázku 7.

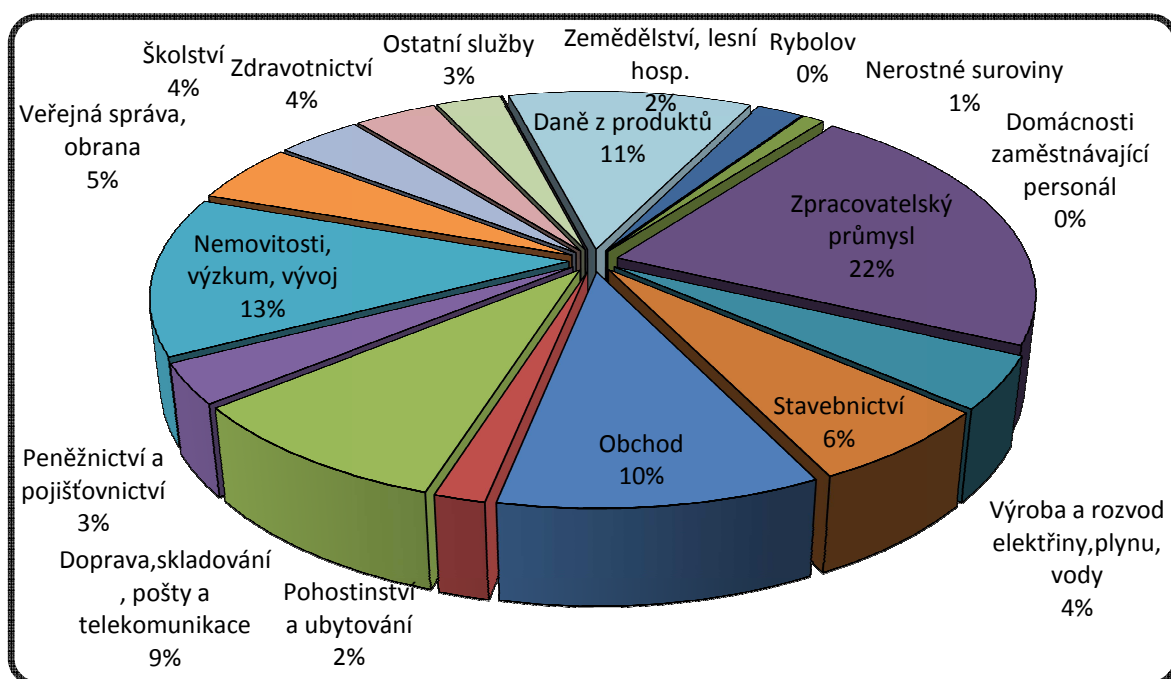

Obrázek 7: HDP výdajovou metodou pro PT za rok 2010.

Zdroj: [on-line]. Dostupný na WWW: <OECD> [cit. 2011-11-02]

Na obrázku 8 (PT) a 9 (ČR) jsou v % znázorněna odvětví, která se podílela na utváření HDP. ČR není přímořský stát a nemá možnost čerpat prostředky jako PT z rybolovu. Vzhledem k tomu, že oba státy jsou si rozlohou, počtem obyvatel velmi podobné a nemají žádné vzácné zdroje nerostných surovin, tak (vyjma rybolovu) ostatní části jsou přibližně stejné a pro oba státy je velmi důležitý průmysl, podnikání, finanční služby, obchod a stavebnictví.

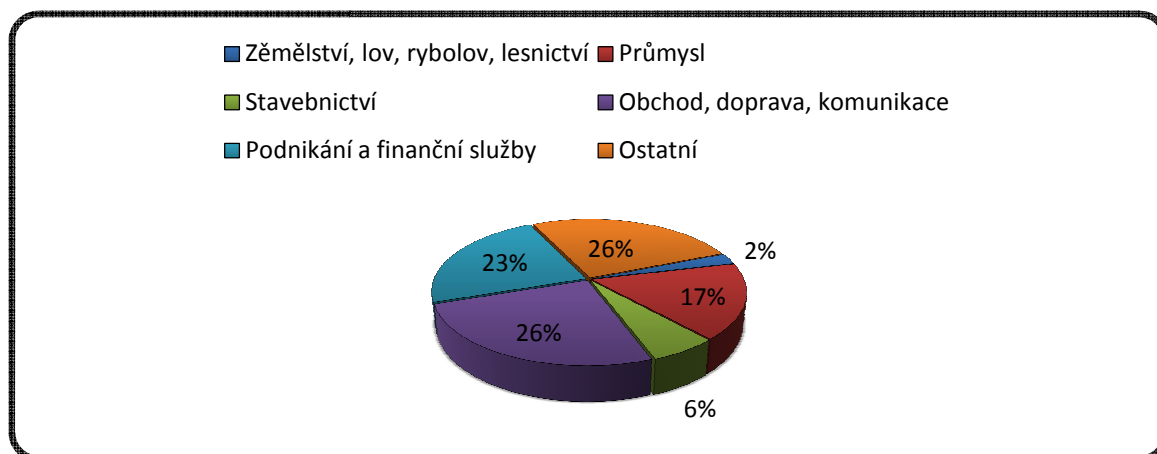
V ČR hraje důležitou roli automobilový průmysl, konkrétně firma Škoda auto a. s. Tato firma expanduje a prodává svá auta po celé Evropě. A možná právě to vytváří rozdíl salda zahraničního obchodu mezi ČR a PT, protože portugalská ekonomika nemá možnost se opřít o takovýto druh průmyslu. Automobilový průmysl je hnacím motorem ekonomiky ČR a tvoří velkou část exportu.

Obrázek 8: Struktura HDP PT dle odvětví za rok 2010.

Zdroj: [on-line]. Dostupný na WWW: <Český statistický úřad> [cit. 2011-10-31]

V dobách recese pomáhá ekonomice, a naopak, když se zhoršuje tento průmysl, tak to dopadá i na kondici ekonomiky ČR. Jako příklad lze uvést zavedení tzv. „šrotovného“, které v době recese v roce 2009 pomohlo k oživení automobilového obchodu.

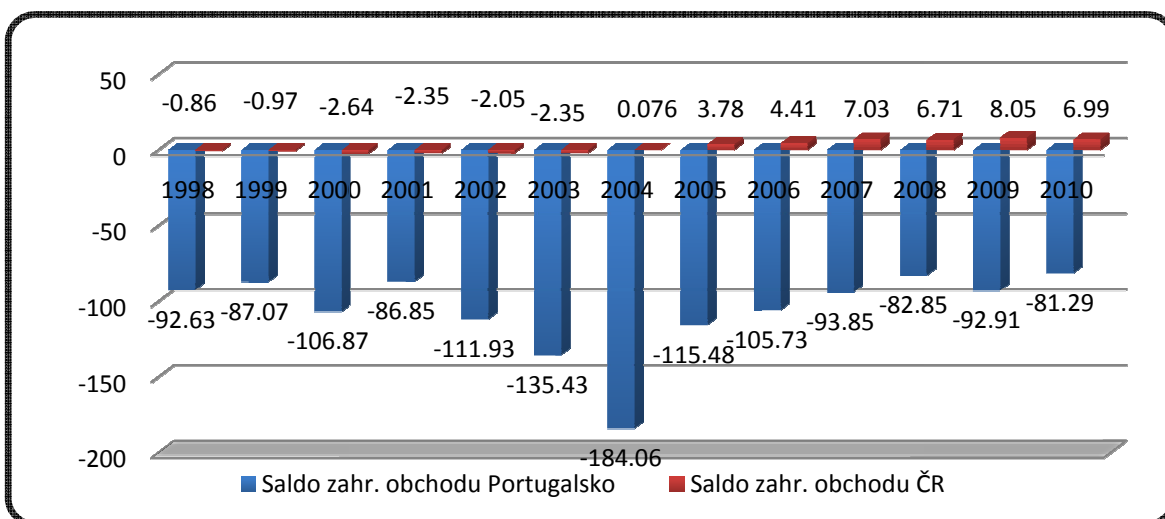

Obrázek 9: Struktura HDP ČR dle odvětví za rok 2010.

Zdroj: [on-line]. Dostupný na WWW: <European Commission> [cit. 2011-11-02]

2.4 Zahraniční obchod

Na obrázku 10 je zobrazeno saldo zahraničního obchodu v ČR a PT. PT mělo a má od roku 1998 zápornou bilanci zahraničního obchodu. ČR dosahovala do roku 2003 deficitu, ale ne tak výrazného jako PT. Po vstupu do Evropské unie se otevřela brána zahraničního obchodu ještě více a od roku 2004 dosahovala ČR pravidelně přebytku a těžila z evropského společenství.

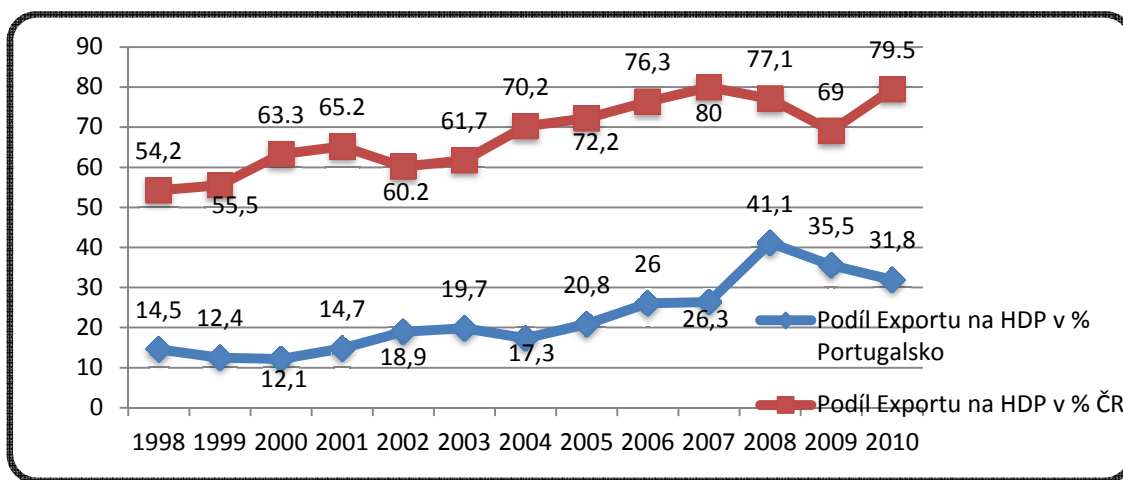

Obrázek 10: Saldo zahraničního obchodu ČR a PT v mld. €. v letech 1998 – 2010.

Zdroj: [on-line]. Dostupný na WWW: <Český statistický úřad> [cit. 2011-10-31] a na WWW: <OECD> [cit. 2011-10-31]

Důležitost zahraničního obchodu pro ČR je také znázorněna na obrázku 11, kde je zobrazen podíl exportu na HDP pro oba státy. V portugalské ekonomice hraje export výrazně menší roli než u ČR. Podíl exportu na HDP u ČR pravidelně rostl od roku 2002 a usadil se okolo hodnoty 80 %. U PT se podíl exportu vyznačoval kolísavými hodnotami a v posledních 3 letech se ustálil v průměru na podílu 1/3 HDP.

Dle oficiálních statistik za rok 2011³ tvořil největší podíl exportu v ČR reaktory, kotle, přístroje a mechanické nástroje (19,4 %), následují motorová vozidla, kola, traktory a jiné vozidla (18,5 %), přístroje elektronického záznamu, reprodukce zvuku a TV obrazu (16,9 %) a výrobky z oceli a železa (4,1 %). Struktura dováženého zboží je stejná jako u exportu za období září 2011. Nejvíce poptávanou položkou ČR v zahraničí jsou reaktory, kotle, přístroje a mechanické nástroje (17,4 %). Druhou nejvíce importovanou položkou (obecně pojmenovanou) jsou přístroje elektronického záznamu, reprodukce zvuku a TV obrazu (15,1 %). Třetí položkou jsou paliva, oleje, elektrická energie, látky živичné a zemní plyn (9,5 %). Další významné položky jsou plasty a plastové výrobky, železo a ocel, motorová vozidla, kola, traktory a jiná vozidla.

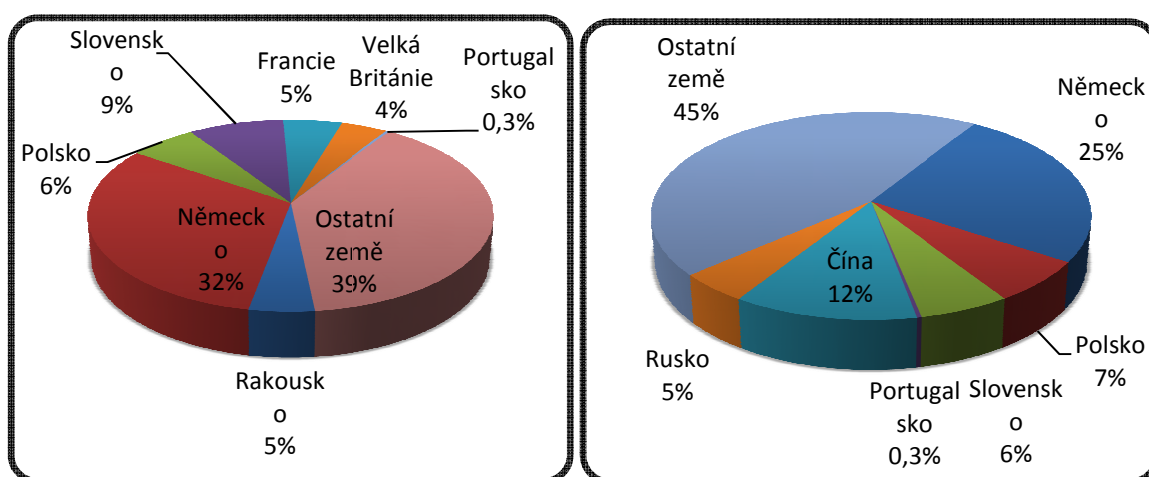
Obrázek 11: Podíl exportu na HDP v % pro ČR a PT v letech 1998 – 2010.

Zdroj: [on-line]. Dostupný na WWW: <Český statistický úřad> [cit. 2011-10-31] a na WWW: <OECD> [cit. 2011-10-31]

³ Zdroj: [on-line]. Dostupný na WWW: <Český statistický úřad> [cit. 2011-10-31]

Jak již bylo zmíněno, ČR je malá otevřená ekonomika (značně exportně orientovaná) a nemá k dispozici významný nástroj, kterým by mohla ovlivnit dění v evropském společenství. Její ekonomický vývoj závisí na obchodních partnerech v zahraničí a na vývoji evropské ekonomiky. Značně je ovlivněná vývojem německé ekonomiky, a to nejen díky tomu, že je Německo sousední země, ale i proto, že je Německo jednou z nejvyspělejších ekonomik na světě.

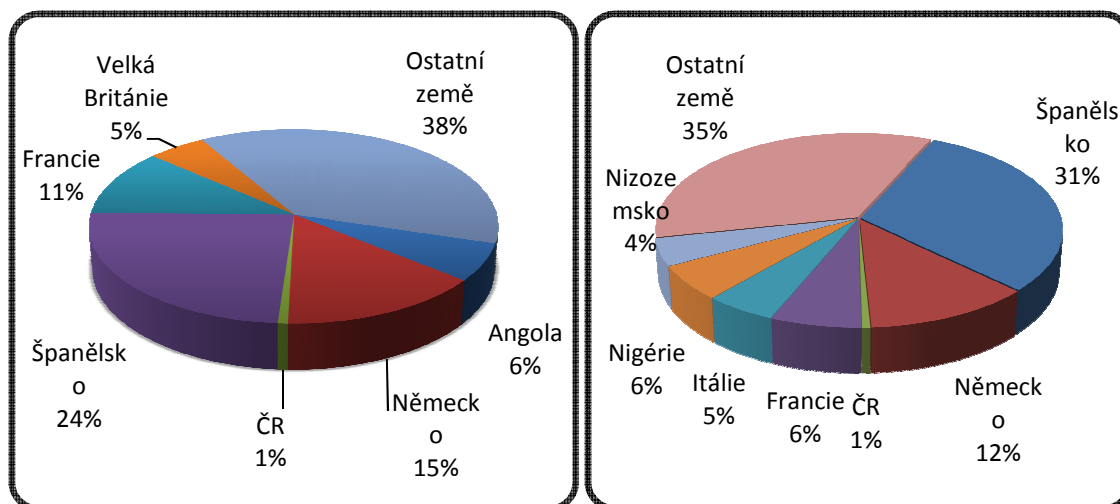
Výrazným zdrojem zahraničního obchodu Německa (SRN) je dovoz dílů, finální montáž a následný export do partnerských zemí. V důsledku celosvětové krize, export SRN výrazně klesl a stal se pro tento stát spíše brzdícím elementem.

Obrázek 12: Obchodní partneři ČR - export (vlevo) a import (vpravo) za září 2011.

Zdroj: [on-line]. Dostupný na WWW: <Český statistický úřad> [cit. 2011-11-11]

Na obrázku 12 jsou zobrazeni obchodní partneři ČR dle podílu na exportu a na importu (údaje jsou prezentovány za období září 2011). Nejdůležitějším partnerem je SRN, které tvoří 25 % importu a ČR vyváží 31 % zboží do SRN. ČR importuje levné čínské zboží, Čína tvoří 12 % importu. Dalšími významnými partnery jsou Slovensko, Francie, Polsko, Rakousko, Rusko a Velká Británie.

Obrázek 13: Obchodní partneři PT za měsíc září 2011 – export (vlevo) a import (vpravo).

Zdroj: [on-line]. Dostupný na WWW: <Instituto Nacional de Estatística> [cit. 2011-11-11]

Na obrázku 13 jsou zobrazeny nejvýznamnější obchodní partneři PT (pro srovnání přidána ČR). Logicky největším obchodním partnerem díky poloze na Pyrenejském poloostrově je Španělsko, které tvoří 24 % z celkového exportu a 31 % z importu dle statistik za měsíc září 2011.

Druhým největším partnerem je SRN s podílem 15 % na exportu a 12 % na importu. Mezi další významné partnery patří Francie, Itálie, Angola, Nigérie a Nizozemsko. S ČR nemá významné obchodní vztahy, podíl z celkového importovaného a exportovaného zboží mezi ČR a PT je přibližně 1 %.

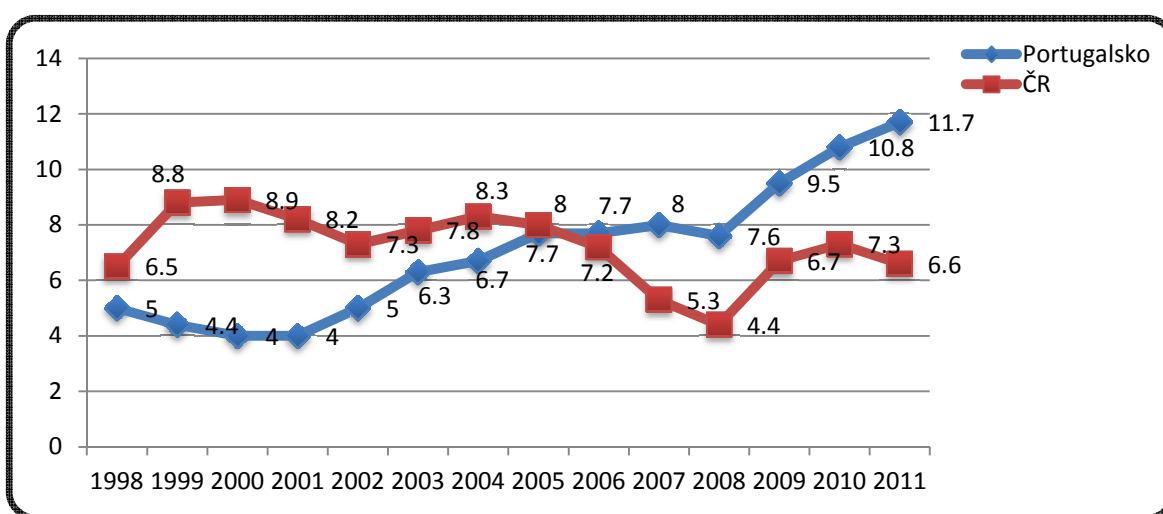
Mezi hlavní importované produkty PT patří minerální produkty, výrobky chemického průmyslu, textil, kovy a kovové výrobky, stroje a mechanická zařízení, elektrická zařízení a dopravní zařízení (auta, letadla, lodě). Strukturu nejvíce vyvážených produktů tvoří přibližně stejné produkty jako u importu.

2.5 Míra nezaměstnanosti

Registrovaná míra nezaměstnanosti je počítána jako podíl lidí, kteří aktivně hledají práci (jsou vedeni na úřadu práce) a lidí, kteří tvoří pracovní sílu, jsou vedeni jako ekonomicky aktivní. Do souhrnu nezaměstnaných lidí, čili vedených na úřadu práce, se nepočítají

lidé, kteří nejsou schopni po obdržení pracovní nabídky nastoupit do práce nebo mají určité překážky (výkon trestu, mateřská).

Často je v teorii míra nezaměstnanosti spojována ve vztahu s inflací. Když roste inflace, tak míra nezaměstnanosti klesá a naopak. V dnešní době je tento koncept velmi nereálný a pokles míry nezaměstnanosti je spojen i s jinými ukazateli. Na obrázku 14 je znázorněn vývoj míry nezaměstnanosti od roku 1998 do roku 2011 pro ČR a PT. Do roku 2004 ČR měla vyšší míru nezaměstnanosti, po vstupu do EU výrazně klesala a byla až do roku 2011 nižší než nezaměstnanost PT.

Obrázek 14: Nezaměstnanost v % od roku 1998 – 2011 pro PT a ČR.

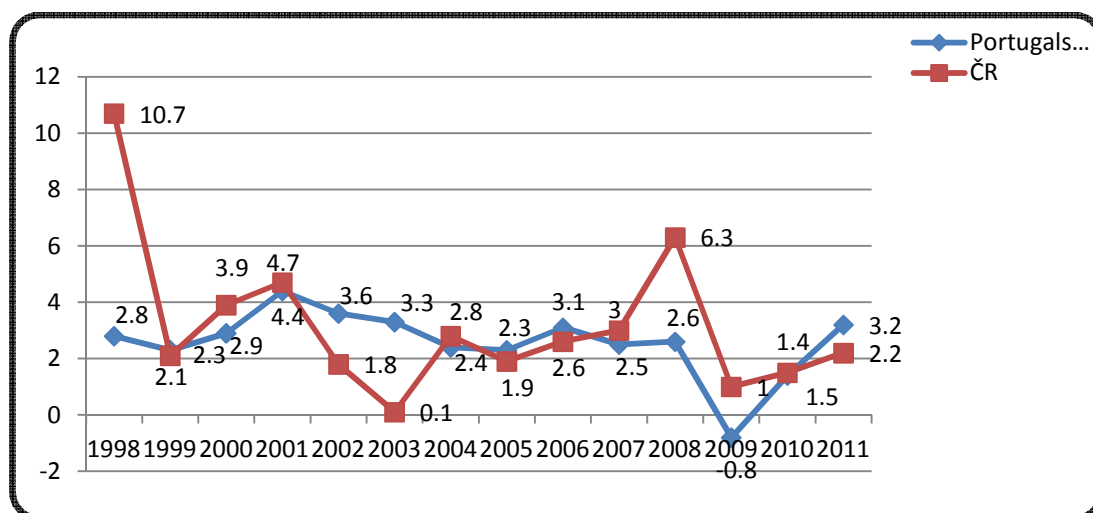
Zdroj: [on-line]. Dostupný na WWW: <OECD Stats> [cit. 2011-10-25]

2.6 Inflace

Tento ukazatel je počítán dle různých indexů, nejčastěji podle CPI⁴. Tento index měří míru inflace (tempo růstu cen). Na tomto příkladu lze názorně ukázat, že pohyb nezaměstnanosti není determinován pouze cenovou inflací, ale i jinými aspekty. PT po vstupu v roce 2001 do EZ (přijetí eura jako hotovostní peníze) vstřebávalo cenovou inflaci, kdy v roce vstupu PT byl meziroční růst inflace o 1,5 % vyšší. Tento nárůst

⁴ CPI – index spotřebitelských cen.

ale nebyl doprovázen snížením nezaměstnanosti a naopak zůstala meziročně ve stejné výši jako v roce 2000 (4 %). V roce 2002 vzrostla o 1 %.

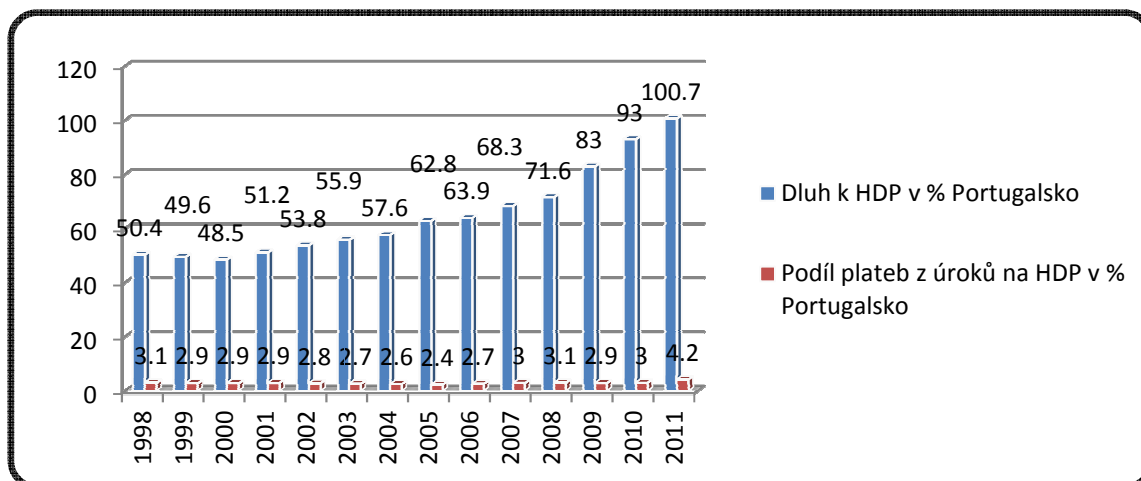
Obrázek 15: Inlace v % v letech 1998 – 2011 pro ČR a PT.

Zdroj: [on-line]. Dostupný na WWW: <OECD Stats> [cit. 2011-10-25]

2.7 Podíl státního dluhu na HDP

Na obrázku 16 je znázorněn podíl státního dluhu PT na HDP, který se od roku 2001 pravidelně zvyšoval a dosáhl hodnoty vyšší než samotné HDP. Tento aspekt neustálého zadlužování státu (za vlády lidové demokratické strany) přiměl lidi v PT, aby ve volbách vyjádřili nesouhlas se zadlužováním státu. Na obrázku je možné vidět i podíl výše úroků ze státního dluhu na HDP.

PT se výrazně zadlužovalo i v dobách výrazného ekonomického růstu, kde by se vlády měly naopak snažit o přebytek státního rozpočtu pro případ, že by došlo v budoucnu k ekonomické recesi.

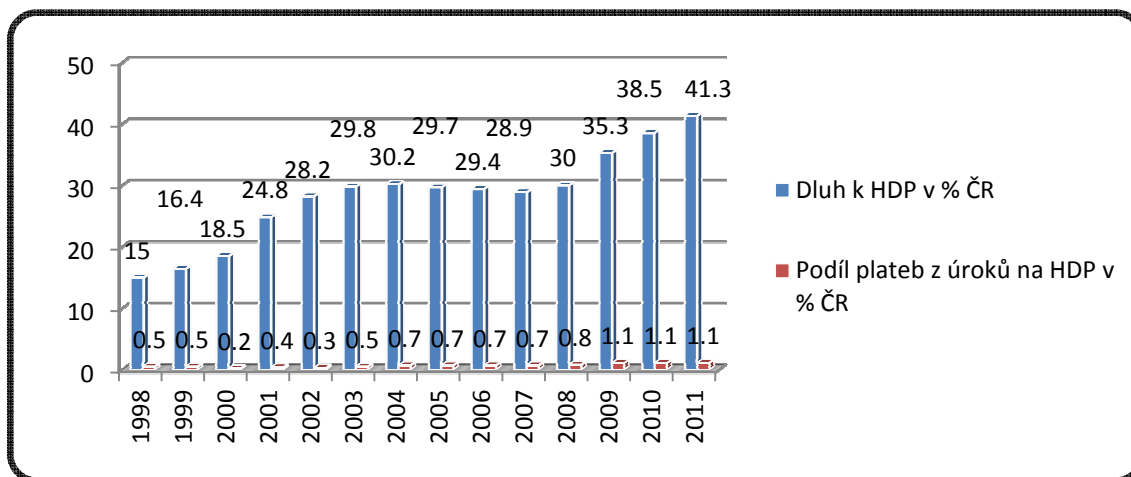

Obrázek 16: Podíl dluhu a plateb z úroků na HDP v % od roku 1998 – 2011 pro PT.

Zdroj: [on-line]. Dostupný na WWW: <OECD Stats> [cit. 2011-10-25]

V ČR není podíl státního dluhu na HDP tak vysoký jako v PT. V určitých letech je podíl dluhu PT dokonce dvakrát větší než v ČR a i zde je vidět, jak vlády v dobách ekonomického růstu nesnižovaly dluh, ale naopak ho prohlubovaly. V roce 2004 za vlády české sociálně demokratické strany byl ekonomický růst 9 % a deficit státního účtu se stejně zvyšoval. Na obrázku 17 je znázorněn podíl státního dluhu na HDP a také podíl plateb z úroků na HDP, který je výrazně nižší než v PT. Pohybuje se v rozmezí 0,2 – 1,1 %.

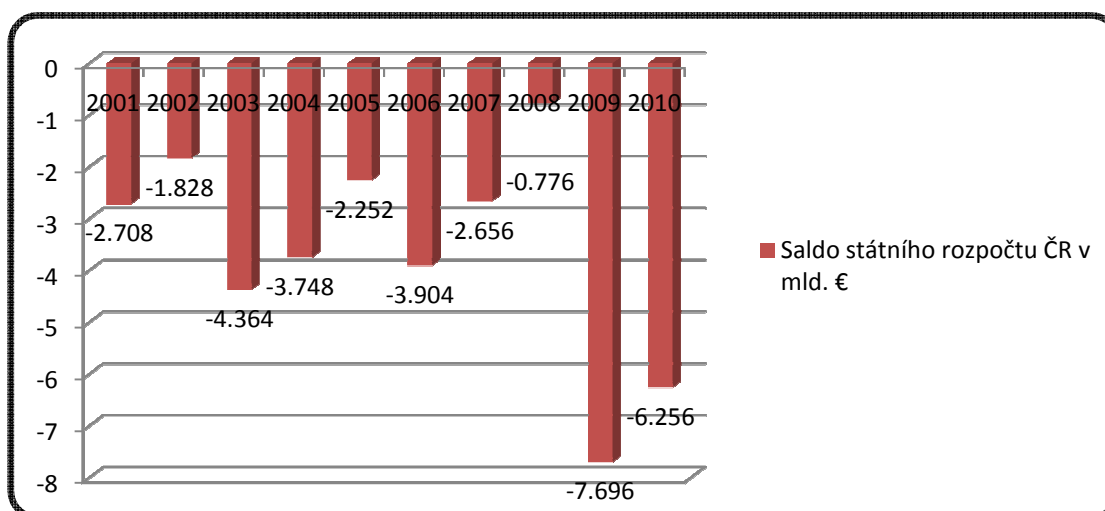
ČR žije na dluh. Vydává dluhopisy s roční splatností, když končí splatnost těchto dluhopisů, vydává nové dluhopisy, kterými splatí staré závazky. ČR má deficitní státní rozpočet, proto není schopna zmenšovat své dluhy a je nucena řešit své závazky tímto nepříliš vhodným způsobem. Jediným východiskem je přebytkový státní rozpočet.

Obrázek 17: Podíl dluhu a plateb z úroků na HDP v % v letech 1998 – 2011 v ČR.

Zdroj: [on-line]. Dostupný na WWW: <OECD Stats> [cit. 2011-10-31]

Pro zvýšení příjmů do státního rozpočtu mohou vlády využít zvýšení důchodové daně a autonomní daně. Opačně by musely snížit své nákupy ze státního rozpočtu a transferové platby. Bohužel velmi často vlády hledají jako hlavní zdroj daně a hýbou často se sazbami nahoru a hledají další možnosti pro zavedení daní, kde to není efektivní a racionální. Na obrázku 18 je názorně vidět, jak každý rok ČR má záporný (deficitní) státní rozpočet. Od roku 1998 nebyl nikdy státní rozpočet v přebytku a nebyl ani vyrovnaný. Nemohl se tedy zmenšovat státní dluh.

Obrázek 18: Saldo státního rozpočtu ČR v mld. € od roku 2001 – 2010.

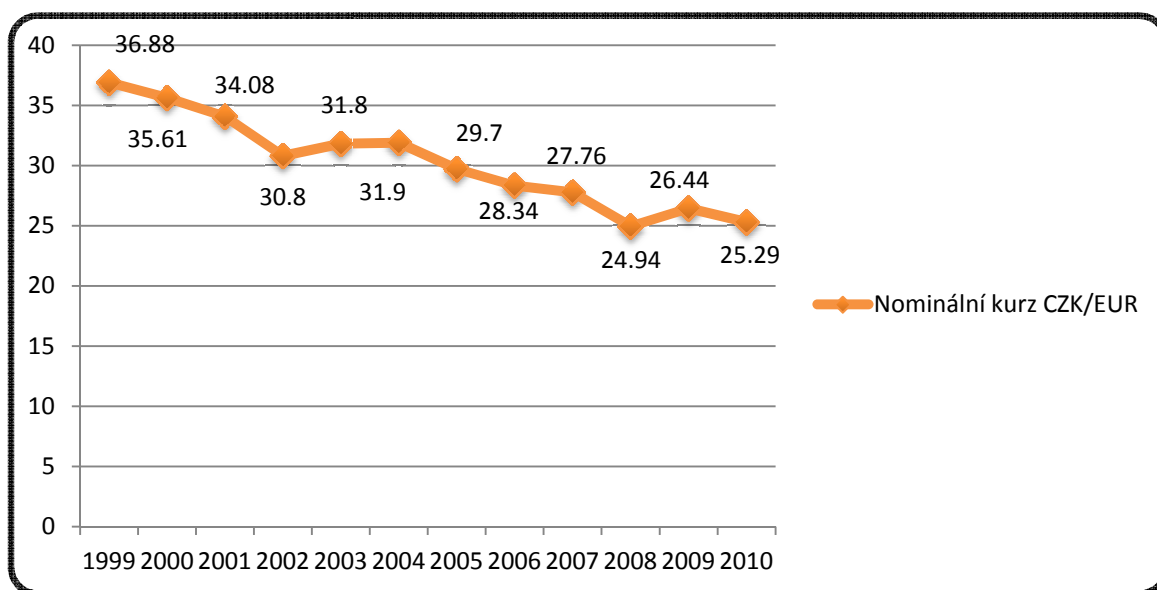
Zdroj: [on-line]. Dostupný na WWW: <Finance> [cit. 2012-01-22]

2.8 Vývoj kurzu české koruny a eura

V PT je hotovostním platidlem euro. Tato měna je společná pro státy, které tvoří společenství EZ. Mezi tyto státy patří například i Slovensko. Vstup do EZ obvykle bývá doprovázen cenovou inflací, tzn. vyšší náklady pro firmy a tím nižší konkurenceschopnost.

Naopak zavedení jednotné měny pro firmy znamená vyšší stabilitu měnového kurzu, menší riziko zhodnocování kurzu (menší ztráty exportérů), proti čemuž naopak stojí, jak již bylo zmíněno, růst inflace. Výhodou pro členský stát je možnost čerpání prostředků z EU a nevýhodou pro nečlenský stát jsou ztráty z důsledku zhodnocování měnového kurzu.

Členský stát ztratí možnost ovlivnění měnového kurzu, který je často využíván jako stabilizační nástroj pro nečlenské země. Obecně zavedení eura zvýšilo cenovou transparentnost a podpořilo konkurenční prostředí, což je velmi významné pro zdravou ekonomiku.

Obrázek 19: Vývoj nominálního měnového kurzu CZK/EUR od roku 1999 – 2010.

Zdroj: [on-line]. Dostupný na WWW: <Businessinfo> [cit. 2012-01-22]

3. Analýza portugalské ekonomiky po přijetí eura⁵

Tato část práce je zaměřena na popis stavu portugalské ekonomiky po vstupu do EZ. Zabývá se přijetím eura jako hotovostního prostředku a zkoumá, jak se v důsledku této změny vyvíjely důležité ukazatele z makroekonomického hlediska.

Významným krokem v evropském společenství bylo zavedení jednotné měny v roce 1999, kdy 11 států začalo používat euro. K efektivnímu průběhu měnové unie se musí členské země snažit o dodržení určitých kritérií jako například cenová stabilita, konvergence krátkodobých úrokových sazeb, optimalizace fiskální politiky a stabilita měnových kurzů.

Ač je EZ poněkud mladé uskupení, lze popisovat a hodnotit prozatímní vývoj. Spotřeba, investice a pracovní doba jsou výrazně procyklické a závislé na cyklické složce HDP. Reálné mzdy nerostou společně s HDP tak výrazně jako zmíněné složky. Cenová hladina je proticyklická, což bylo způsobeno technologickými šoky okolo roku 1999, naopak inflace roste společně s růstem výstupu členských zemí EZ. Obecně lze říci, že pásmo, v němž kolísají hodnoty, se zmenšilo a došlo k určité stabilizaci. Velmi dobrým výsledkem je malé kolísání a nízká inflace od roku 1999. Toto kolísání bylo velmi nepatrné a oproti minulému vývoji je považováno za úspěch.

3.1 Měnová politika

Výhody měnové politiky jsou převážně na straně koordinace, kde veškerá rozhodnutí jsou tvořena na základě centralizované měnové politiky. Tím, že je měna shodná pro členské státy, odpadají kurzová rizika a sjednocují se měnové politiky. Na druhou stranu přišly členské státy o nástroj k ovlivnění svého zahraničního obchodu, čili i HDP. Alternativním nástrojem zůstává státům použití fiskální politiky.

⁵ Zdroj: [on-line]. Dostupný na WWW: <Banco de Portugal> [cit. 2012-03-15]

3.2 Pohyby makroekonomických ukazatelů v Eurozóně

Snížení úrokové sazby stimuluje poptávku, snižuje motivaci k ukládání peněz a snižuje náklady na kapitál. V důsledku toho vzroste HDP prostřednictvím růstu reálné spotřeby a reálných investic v EZ. Pokles reálného kurzu eura vyvolá větší poptávku zahraničních subjektů po zboží z členských zemí, to se následně přelije do omezení dovozu a expanzivního působení vývozu na HDP (prostřednictvím reálného měnového kurzu roste konkurenceschopnost). To implikuje pro firmy nárůst produkce v důsledku rostoucí poptávky a musí zároveň zvýšit odpracované hodiny zaměstnanců. Zásadní vliv na pohyby ukazatelů mají technologické šoky. Ty mohou například u firem způsobit (pozitivní technologický šok) zvýšení produkce, ale na druhou stranu snížení mezních nákladů omezením najímané práce.

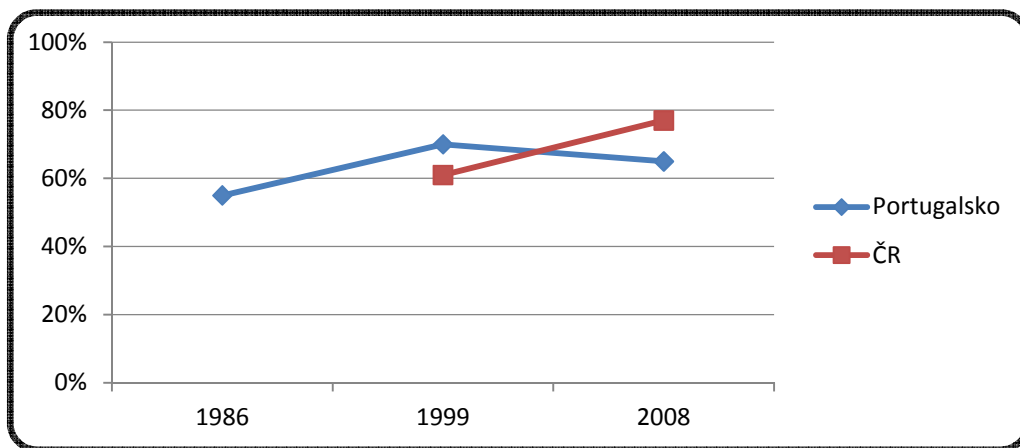
3.3 Rozbor portugalské ekonomiky po vstupu do Eurozóny

Obecně vývoj ekonomik po celé Evropě byl v posledních desetiletích ve znamení velkých změn v procesu hospodářské a finanční liberalizace a integrace. Nejinak je tomu i u portugalské ekonomiky. PT v roce 1989 vstoupilo do EU (růst ekonomické integrace) a v roce 2001 do EZ, čímž se ještě více zapojilo do procesu globalizace a čelilo rostoucí globální konkurenci. V letech 1986 – 2000 rostla ekonomická výkonnost PT a důležité ekonomické ukazatele se přibližovaly k průměrům států EU. Ekonomická integrace neměla pro PT jen kladné účinky. PT se stalo vysoce závislé na hospodářském cyklu EZ. V druhé polovině 90. let se zadluženost soukromého sektoru výrazně zvýšila, což bylo zapříčiněno mezerou mezi domácí poptávkou a nabídkou. Společně se všemi těmito ukazateli rostl i stupeň otevřenosti ekonomiky PT (měřeno podílem dovozu a vývozu na reálném HDP). Pozornost byla soustředěna především na vývoz zboží s vyšším technologickým obsahem a vývoz služeb. Schodek státního rozpočtu v 90. letech byl vysoký a často kolísal, což bylo zapříčiněno hlavně pravidelným růstem vládních výdajů. Byla to právě procyklická expanzivní politika, která ještě více popohnala růst ekonomiky a její dynamiku. Hospodářský růst se zadrhl až poté, co neustálé zadlužování vyvolalo nejistotu ekonomických subjektů. PT vláda přijala další procyklická opatření v podobě

expanzivní politiky. V období vstupu do EU, mohlo PT čerpat výrazné zdroje v podobě dotací. Díky nízké specializaci na kapitál a malé vzdělanosti produktivních skupin lidí získalo vyšší dotace, než jiné státy vstupující do EU. Není tedy překvapením, že rostl vývoz, vznikaly přímé zahraniční investiční projekty v nízkých a ve středně nízkých technologických oblastech a později i ve středně vysokých technologických odvětvích. Tyto faktory znamenaly rostoucí zisky z obchodu. Růst asijských ekonomik způsobil pokles konkurenceschopnosti ekonomiky v průmyslu s nízkým využitím technologií a nevzdělanost lidí v produktivním věku snižovala komparativní výhody PT ekonomiky. Právě nevzdělanost lidí v produktivním věku byla způsobena nízkými investicemi na vzdělání a na výzkum a vývoj, kde technologický pokrok byl realizován prostřednictvím zahraničních investic. V prvním desetiletí 21. století je možné pozorovat výrazný rozdíl mezi průměrným příjmem na 1 obyvatele v PT a v EU. Je to způsobeno nízkým růstem produktivity práce v porovnání s ostatními státy, což je důležité k určení výše reálné mzdy (blahobyt obyvatelstva). Analýza PT ekonomiky je prováděna modelem DSGE, který je určen pro malé otevřené ekonomiky účastnící se měnové unie.

3.4 Reálná a nominální konvergence

Na obrázku 20 je znázorněna reálná konvergence měřená hrubým národním produktem na jednoho obyvatele v paritě kupní síly. Pro PT v období od roku 1986 do roku 1999 vzrostl tento ukazatel z 55 % na 70 %. Od roku 2000 a po vstupu PT do EZ klesl k roku 2008 na 65 %.

Obrázek 20: Vývoj reálné konvergence ČR a PT v letech 1986 – 2008.

Zdroj: [on-line]. Dostupný na WWW: <European Commission> [cit. 2012-01-29]

Pro porovnání - v ČR vzrostla reálná konvergence v období od roku 1999 zhruba z 61 % na 77 % v roce 2008. Důsledek poklesu v PT byl ve strukturální nestabilitě, která se zvýraznila ve srovnání se zvýšením mezinárodní konkurence a technologickým pokrokem. Na obrázku je PT a ČR srovnáváno se státy EZ jako % z průměru. 100 % znázorňuje průměr, čili PT patří mezi podprůměrně vyspělé země. Naopak například Belgie se pohybuje nad průměrem v letech 1999 - 2008.

Mezi hrubým národním produktem na osobu (životní úrovní) a výši příjmu existuje určitá korelace. To je spojené i s tím, že PT je málo produktivní a pokud chce dosáhnout zlepšení reálné konvergence, musí se zvýšit výstup při každé dodatečně zapojené jednotce práce. V důsledku růstu produktivity práce roste reálná mzda. Příčinou nízké produktivity práce je i malé využití kapitálu. Množství čistého kapitálu na jednoho pracovníka v období od roku 1986 – 2008 rostlo, ale ve srovnání se členskými zeměmi EZ patří PT do podprůměru⁶. Z toho plyne fakt, že se PT specializuje spíše v odvětví (zemědělství), kde je

⁶ Zdroj: [on-line]. Dostupný na WWW: <European Commission> [cit. 2012-01-29]

nízká – střední míra využití. Zároveň PT využívá více pracovní síly v těchto odvětvích ve srovnání se státy Eurozóny.

PT se přibližovalo evropským standardům postupně do roku 2000 (zjednodušení administrativních procesů, rozvoj e-Governmentu), poté se proces zpomalil. Lze to odůvodnit zvýšením konkurence na mezinárodních trzích (vstup do EZ), značným technologickým pokrokem a malou konkurencí v určitých odvětvích (tvorba velkých marží).

3.5 HDP, soukromá spotřeba, spotřeba státu, export, import

Průměrný roční vývoj HDP za období 1986 – 1997 byl pravidelný růst v průměru o 12,2 %⁷ a v období 1998 – 2008 průměr výrazně poklesl na 4,6 %. U soukromé spotřeby, spotřeby státu, exportu a importu průměrný růst v porovnání dvou období (1986 – 1997 a 1998 – 2008) klesal stejně jako u HDP. Výrazněji klesl u exportu, méně například u soukromé spotřeby.

V prvním období PT těžilo z evropského společenství, z mezinárodního obchodu a ve druhém období, po vstupu do EZ, následovala větší inflace a změny dalších faktorů, které jsou uvedeny ve druhé kapitole. Podobně tomu tak bylo i v EZ⁸, kde průměrný růst všech ukazatelů za období 1986 – 1997 rostl více, než ve druhém období. Pokles růstu ale nebyl tak výrazný jako v PT.

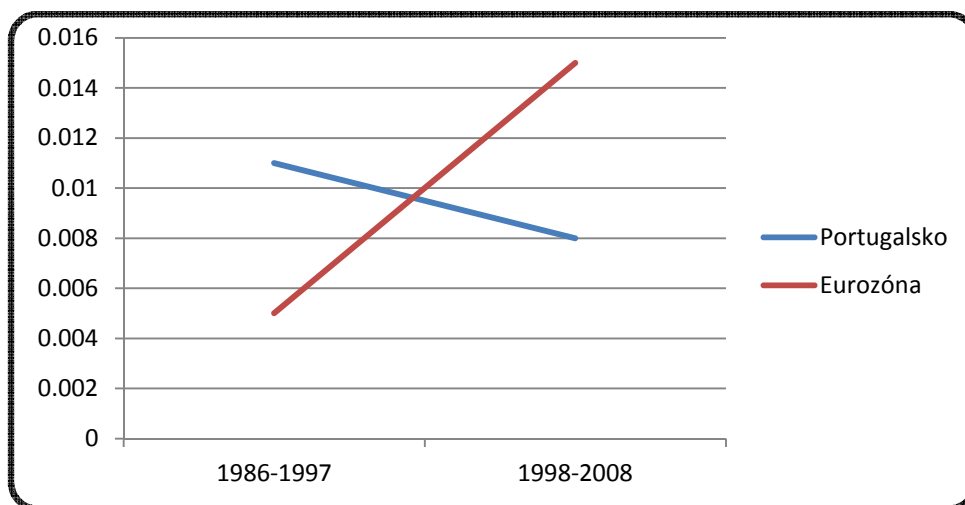
V prvním desetiletí po vstupu do EZ je pro PT charakteristický pokles tempa růstu reálného HDP v porovnání se členskými zeměmi a tím zpomalení procesu reálné konvergence. Zajímavý je vývoj HDP PT v období od roku 1986 do roku 1997, kdy průměrné tempo růstu HDP bylo 2 % nad průměrem EZ a ve druhém období (1998 – 2008) to bylo přesně naopak. PT jako malá otevřená ekonomika trpí volatilitou ukazatelů výkonnosti ekonomiky na rozdíl od velkých ekonomik, které jsou více stabilní.

⁷ Zdroj: [on-line]. Dostupný na WWW:<http://www.bportugal.pt> [cit. 2012-01-29]

⁸ Zdroj: [on-line]. Dostupný na WWW:<http://www.bportugal.pt> [cit. 2012-01-29]

3.6 Trh práce

Vývoj PT z hlediska zaměstnanosti se od EZ liší. Z hlediska tempa růstu zaměstnanosti PT zaznamenalo ve sledovaném období od roku 1986 do roku 1997 průměrný růst zaměstnanosti 1,1 %. Ve druhém sledovaném období od roku 1998 do roku 2008, ve kterém je obsažen i vstup PT do EZ, průměrný růst zaměstnanosti naopak poklesl na 0,8 %. V kontextu s EZ to znamená odlišný vývoj, neboť v ní zaměstnanost rostla. Od roku 1986 do roku 1997 rostla zaměstnanost v průměru v EZ 0,5 % a v období mezi roky 1998 a 2008 bylo tempo růstu ještě vyšší, a to 1,5 %. Nelze říci, že pokles zaměstnanosti v PT byl způsoben pouze vstupem do EZ, ale hlavně nepřipraveností PT jako celku na následky z toho plynoucí. Pro přehlednost je vývoj zaměstnanosti v porovnání s EZ zobrazen na obrázku 21. Samozřejmě pro PT to mělo i další následky, například pokles tempa růstu výstupu na jednoho pracovníka (HDP na 1 osobu) z 3 % na 1 %. Tento ukazatel slouží pro posouzení produktivity práce, i když opomíjí využití kapitálu.

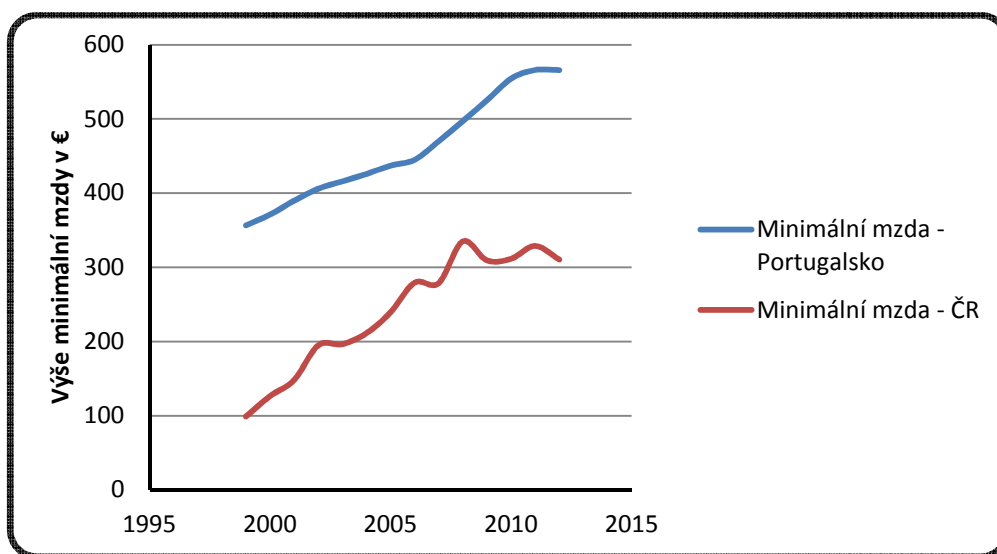
Obrázek 21: Vývoj tempa růstu zaměstnanosti PT v porovnání se zeměmi EZ pro dvě období (1986-1997, 1998-2008).

Zdroj: [on-line]. Dostupný na WWW: <European Commission> [cit. 2012-02-29]

Problém, který PT musí řešit, je nízká technologická specializace pracovníků. Většina států EZ v poslední dekádě vytvářela reformy pro zvýšení produktivity práce. PT také, ale neefektivně. Mnoho lidí pracovalo v odvětvích s nízkým využitím kapitálu, zatímco členské

země EZ zaznamenaly postupné technologické pokroky. Díky liberalizovanému volnému trhu domácí portugalské firmy nebyly konkurenceschopné oproti zahraničním, neměly odbyt a musely propouštět. Propuštění lidé neměli specializaci, aby je mohly zaměstnat firmy se středním nebo vyšším využitím kapitálu. Faktorem přispívajícím k nízkému využití kapitálu je i redukce investic do technologického pokroku v PT.

Nezaměstnanost se v PT od roku 1986 do roku 2000 pohybovala v rozmezí mezi 4 – 6 %. Po vstupu do EZ nezaměstnanost pravidelně každý rok rostla. Vzájemně s růstem nezaměstnanosti rostla minimální mzda. V roce 2000 byla minimální mzda necelých 400 euro a rostla až do výše 565 euro v roce 2012. To je skoro dvojnásobek, než je minimální mzda v roce 2012 v ČR. V roce 1999 byla trojnásobně menší. Stejně jako v PT, tak v ČR minimální mzda rostla a rozdíly se zmenšovaly. Vývoj minimální mzdy od roku 1999 do roku 2012 je zachycen na obrázku 22.

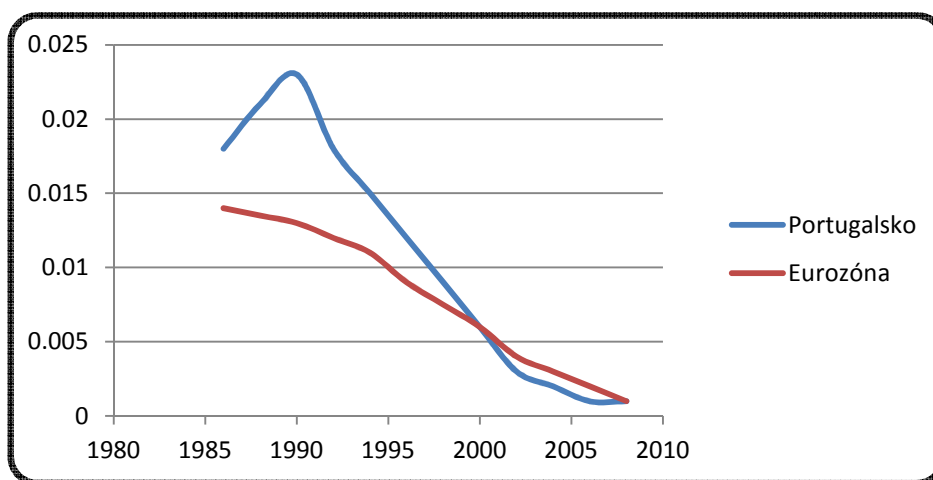

Obrázek 22: Výše minimální mzdy od roku 1999 do roku 2012 pro PT a ČR v €.

Zdroj: [on-line]. Dostupný na WWW: <European Commission> [cit. 2012-03-06]

Na obrázku 23 je znázorněna celková produktivita pro kapitál i práci, která vychází z Cobb-Douglasovy produkční funkce a je přesnější v měření produktivity než výstup na jednoho pracovníka. Od roku 1980 do roku 1990 celková produktivita v PT rostla a poté až do roku

2008 strmě klesala. Červená křivka ilustrující vývoj celkové produktivity pro členské země EZ klesá také, ale pomaleji.

Obrázek 23: Tempo růstu celkové produktivity vstupů (kapitálu a práce) od roku 1980 do roku 2010. Srovnání Portugalska se státy Eurozóny.

Zdroj: [on-line]. Dostupný na WWW: <European Commission> [cit. 2012-01-30]

Největší podíl na nezaměstnanosti mají skupiny mladých lidí. Konkrétně lidé, kteří mají jen základní vzdělání. Tito lidé tvoří největší procento z celkové nezaměstnanosti. Bylo to tak v období od roku 1980 do roku 1997 a dokonce tento podíl po vstupu do EZ ještě nadále narůstal (20 % z celé populace z věkové skupiny 15-19 let v roce 2005 dále nestudovalo). Menší podíl tvoří lidé, kteří absolvovali další studium po základní škole. Tito lidé tvoří druhou největší část nezaměstnanosti v období od roku 1980 do roku 1997 a podíl po vstupu do EZ také rostl, ale ne v takové míře. Třetí největší podíl mají lidé ve věku mezi 25 a 29 let. Je to dané i tím, že lidé v tomto věku často mění svou práci a hledají pravé uplatnění. Mezi lety 1985 a 2004 se zvýšil počet přijímaných žáků na vysokoškolské studium 4x. V roce 2006 mělo ve věkové skupině 25-64 let pouze 28 % nejvyšší dosažené vzdělání sekundární (střední škola).

Program pro mezinárodní hodnocení studentů (PISA), zařadil PT na 26. místo z 29 hodnocených zemí. Státy byly hodnoceny dle % populace, které dokončilo sekundární vzdělání, % populace s dokončeným vysokoškolským vzděláním a další. Vše se srovnávalo

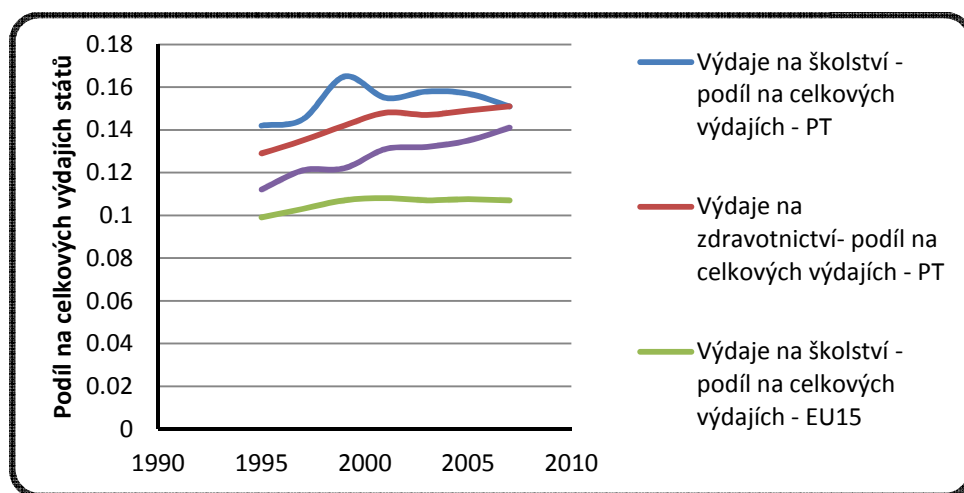
s různými věkovými skupinami. Porovnávaly se také výsledky dosažené šetřením v oblasti vědy, matematiky a ve čtení.

Možným nástrojem na zvýšení produktivity jsou investice do vědy a výzkumu nebo také zvýšení veřejných výdajů na zdravotní péči a výdajů na školství. Na obrázku 24 je graficky zachycen podíl výdajů na zdravotní péči a školství na celkových výdajích PT za období od roku 1990 do roku 2007. Pro srovnání je zobrazen vývoj průměrných výdajů ze zemí EU. Je zřejmé, že podíl výdajů v PT jasně převyšuje průměr EU, což ukazuje správně určený směr, kterým jde PT v této oblasti (zatím bez efektu). Navíc výdaje měřené na jednoho obyvatele v PT byly jedny z největších v roce 2005 ze zemí OECD. Podíl výdajů na zdravotnictví byl jeden z nejmenších v EU v roce 1970. Tento podíl do roku 2005 výrazně rostl a byl jeden z největších v roce 2005 (zatímco podíl soukromých výdajů zůstal nezměněn).

Důležité je správné použití veřejných výdajů. V roce 2004 byla výše průměrné mzdy učitelů nad průměrem EU. Efektivnost lze měřit dle počtu vyučovaných žáků a doby výuky. Doba výuky je v PT podprůměrná. Pro příklad na univerzitě v Aveiru (Portugalsko) jsou dvouhodinové vyučovací bloky (v poledne od 12 do 14 polední přestávka), ve kterých je obsažena jak teoretická část, tak praktická. Každý předmět má minimálně dva vyučovací bloky v týdnu a v každém týdnu je vyhrazen blok pro konzultace k danému předmětu. Dalším negativním ukazatelem je podíl zaměstnanosti veřejné sféry na celkové. Zatímco v EU tvoří od roku 1996 do roku 2006 průměrně 10 % z celkové zaměstnanosti zaměstnanost státních zaměstnanců (veřejná správa, obrana), tak v PT je to 2 x více (20 %).

Důležitým aspektem veřejných financí v PT byla tvorba efektivního daňového systému, podobného systémům vyspělých ekonomik. To souvisí s úhradou základních výdajů ze státního rozpočtu (náhrady zaměstnancům, výplata důchodů). PT používalo jako hnací nástroj po vstupu do EZ fiskální politiku, to se však ukázalo jako neúčinné, jelikož ekonomika začala stagnovat. Na řadu přišly úsporné balíčky (pouze dočasné) v podobě zvyšování daní, což nebylo udržitelné a schodky se stále prohlubovaly.

Největší problém pro PT je vzdělanost obyvatelstva, která souvisí s produktivitou práce. Ačkoli vynakládá velkou část svých výdajů na vzdělání, tak stále velká část populace má jen základní vzdělání nebo středoškolské.

Obrázek 24: Podíl výdajů na školství a zdravotnictví na celkových výdajích Portugalska a srovnání se státy Evropské unie.

Zdroj: [on-line]. Dostupný na WWW: <European Commission> [cit. 2012-03-05]

3.7 Segmentace trhu práce

Segmentace je jedním z faktorů, které mají výrazný vliv na portugalský trh práce. Rostoucí počet zaměstnanců s krátkodobými pracovními smlouvami se výrazně zvýšil. Velký počet zaměstnanců s nízkou mzdou spojený s nízkými státními investicemi do vzdělání a odborné přípravy tvoří jakousi „spirálu“ špatné produktivity práce. PT se snaží o zlepšení formováním moderního trhu práce (reputační systémy). I přes to, že má PT hodnocený trh práce jako vysoce centralizovaný, má jeden z nejvyšších stupňů nerovnosti mezi evropskými státy. Nízká mzda a malá mobilita jsou další nežádoucí funkce plynoucí ze segmentace. V PT je podporován systém pracovních smluv na dobu určitou. Ve vyspělých evropských zemích jsou prosazovány spíše smlouvy na dobu neurčitou, které zaručují větší ochranu zaměstnance v podobě odstupného při rozvázání pracovního poměru. Portugalsko pro větší flexibilitu trhu v roce 2010⁹ zavedlo v podobě menších reforem

⁹ Zdroj: [on-line]. Dostupný na WWW:<<http://www.bportugal.pt>> [cit. 2010-04-14], s. 10

smlouvy na dobu určitou, s nižšími náklady pro firmy na propuštění zaměstnance z pracovního úvazku. Starý systém smluv na dobu neurčitou byl zachován a právě zde vznikla nerovnoměrnost na trhu práce v podobě velkých rozdílů mezi oběma typy smluv. Využití duálního systému smluv, kdy firmy nejdříve zaměstnají pracovníky na dobu určitou a po uplynulé době, mohou tyto zaměstnance například po růstu firmy zavázat na dobu neurčitou. PT nepřizpůsobilo starý systém smluv na dobu neurčitou smlouvám na dobu určitou, což se projevila v tom, že firmy většinou využívaly smlouvy na dobu určitou (pravidelný pohyb pracovníku na trhu práce). PT provedlo v tomto smyslu reformy, jak z hlediska sociálního systému dávek v nezaměstnanosti, tak i z hlediska vzájemného propojení pracovních smluv, aby mohla využívat duálního systému, který má pozitivní účinky na zaměstnanost. Krátkodobé smlouvy mají svá specifika pro firmy. Nemusejí investovat do vzdělání pracovníků, protože práce, na kterou pracovníka najímají má krátkodobý charakter, tudíž není nutná zvláštní specializace a školení zaměstnance. A v době špatného ekonomického vývoje je pro firmy výhodnější zvolit tuto cestu. To komplexně brání investicím do vědy a výzkumu, technologického pokroku a zvýšení produktivity práce.

Velmi znepokojivá byla v posledním čtvrtletí 2011 hodnota míry nezaměstnanosti 14 %¹⁰. Přitom v období od 1998 - 2001 dosáhla nezaměstnanost výrazně nízké hodnoty 4 %. I v těchto dobách, kdy míra nezaměstnanosti dosahovala ideální výše, bylo 40 % z nezaměstnaných pracovníků dlouhodobě bez práce (byli vedeni ve fázi hledání práce a nemohli nalézt pozici po dobu 12 měsíců). V roce 2006 tento podíl činil 50 %. Jak již bylo zmíněno, firmy využívaly v poslední době spíše kontrakty na kratší dobu, na dobu určitou. Před rokem 2010¹¹ dosáhl podíl lidí, kteří byli nezaměstnaní a našli si práci na dobu určitou, až 90 %, což jasně potvrzuje trend. Zároveň většina pracovníků, kteří přišli o práci, byli zaměstnáni na dobu určitou (zhruba dvě třetiny). Podobný trend pracovních smluv byl zaznamenán i ve Španělsku, kde firmy také využívaly malých procesních nákladů. Více než

¹⁰ Zdroj: [on-line]. Dostupný na WWW:<<http://www.bportugal.pt>> [cit. 2010-04-14], s. 11

¹¹ Zdroj: [on-line]. Dostupný na WWW:<<http://www.bportugal.pt>> [cit. 2010-04-14], s. 13

polovina zaměstnaného obyvatelstva ve věku pod 25 let měla smlouvu na dobu určitou. U starších skupin tento podíl klesal a u věkové skupiny 40 let a výše dosáhl 10 %. Úspěch efektivní ekonomiky spočívá nejen v inovační schopnosti, ale i v nutnosti přizpůsobit se technologickým šokům. Důležitým ukazatelem je četnost vytvoření nového pracovního místa, která byla v PT velmi podobná četnosti zániknutí pracovních míst. Smlouvy na dobu neurčitou se objevily v PT poprvé v 80. letech 20. století. Hlavními důvody firem, proč málo využívají těchto smluv, jsou vynaložené náklady na procesní náklady, odstupné a byrokracii spojenou s ukončením smlouvy. Procesní náklady na odstupné tvoří největší zátěž pro firmy. Při ukončování kontraktu musí probíhat výpovědní lhůta 2 měsíce a firmy jsou nuceny vynaložit náklady na právní poradce a na administrativní náležitosti. Do roku 2004 byly firmy, které měly počet zaměstnanců menší než 20, od těchto nákladů osvobozeny. Po roce 2004 se tato hranice zmenšila na 10 pracovníků. Dvoustupňový systém smluv ukazuje na nutnost flexibility firem ve světě a na zvyšující se fluktuaci pracovníků na trhu práce a z toho plynoucí neustálé změny míry nezaměstnanosti.

3.8 Zahraniční obchod

Otevřenost PT po vstupu do EU rostla každým rokem a podíl celkových obchodních toků v běžných cenách na HDP dosáhl 75 %. Podíl přesahuje vývoj ve Španělsku a v Řecku, kde se ekonomika vyvíjela podobně. K otevřenosti přispěla redukce omezení mezinárodního obchodu v podobě cla a různých bariér. O využívání cla jako nástroje přišlo PT ve větší míře po vstupu do EZ, to v dnešní situaci například slouží ČR k omezení dovozu a tím zlepšení obchodní bilance zahraničního obchodu. Na druhou stranu PT nemá vlastní měnu (escudo) a nepodléhá rizikům ze změn reálného kurzu.

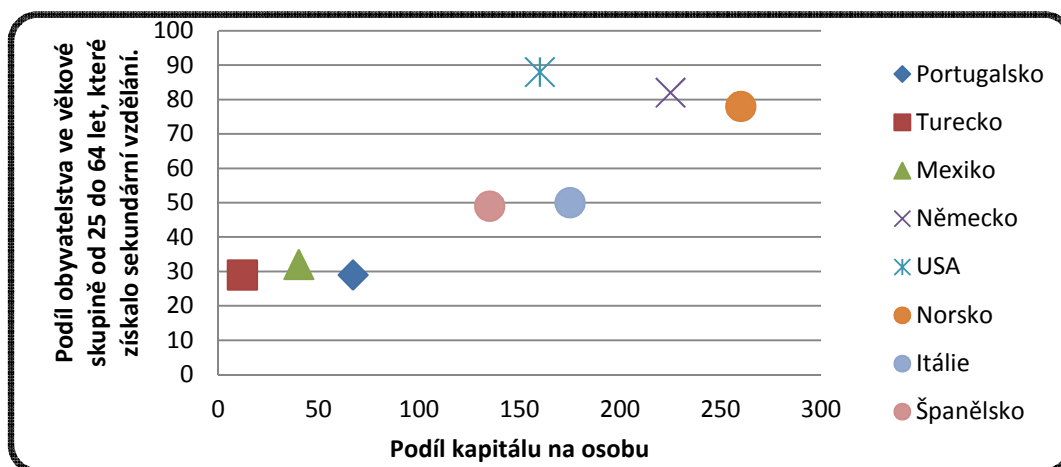
Po vstupu do EU muselo PT přizpůsobit zavedení cla a jiných kvót dle norem unie. Zůstával tedy jen jeden aspekt zvyšující cenu dováženého či vyváženého zboží, a to dopravní náklady (špatná dopravní infrastruktura). Tyto náklady PT minimalizovalo čerpáním dotací z EU na rozvoj infrastruktury.

Pokles konkurenceschopnosti PT dopadl také na zahraniční obchod. Konkrétně vývoz klesal v průměru od roku 1998 do roku 2008 o 1,4 %. Import se vyvíjel konstantně.

Důvodem toho, jak již bylo řečeno, byla nízká úroveň lidského kapitálu (produktivita práce), specializace na odvětví s nízkým využitím kapitálu, strukturální nedostatky ekonomiky. PT stejně jako ČR se na přelomu devadesátých let specializovalo v odvětví s textilním průmyslem.

Stejně tak se rozvíjel obuvnický průmysl a výroba kůže. PT je závislé na zahraničním trhu se Španělskem. V období od roku 1992 do roku 1996 tato závislost dosáhla nejvyšší míry. Podíl na trhu u odvětví, která nejvíce tvořila portugalský export, se zmenšoval v období mezi roky 2000 a 2005. Na trhu s textilem a oblečením byla největším konkurentem Čína a Turecko, podíl těchto dvou států na trhu rostl. V odvětví s auty byly největšími konkurenty ČR, Francie a Belgie. Na trhu s elektrickou energií dominovala Čína spolu s Nizozemskem a Vietnamem.

Hlavní komparativní výhoda Číny na těchto trzích je produktivita práce a nízkonákladová výroba. Na obrázku 25 je znázorněn podíl kapitálu na osobu v souvislosti se vzděláním. Je jasné, že vzdělávací systém v PT byl neefektivní. I když PT velmi investovalo před rokem 2000 do vzdělání, podíl ukazuje, že jen 30 % obyvatelstva ve věku od 25 do 64 let dokončilo sekundární vzdělání (střední škola), v ostatních zemích EZ je podíl 50 % a více. Jako extrémy jsou uvedeny příklady USA a Norska. V USA má skoro 90 % z obyvatel ve věku od 25 do 64 let střední školu nebo je vyučen. Norsko jako druhý extrém má vysoké využití kapitálu na jednu osobu.

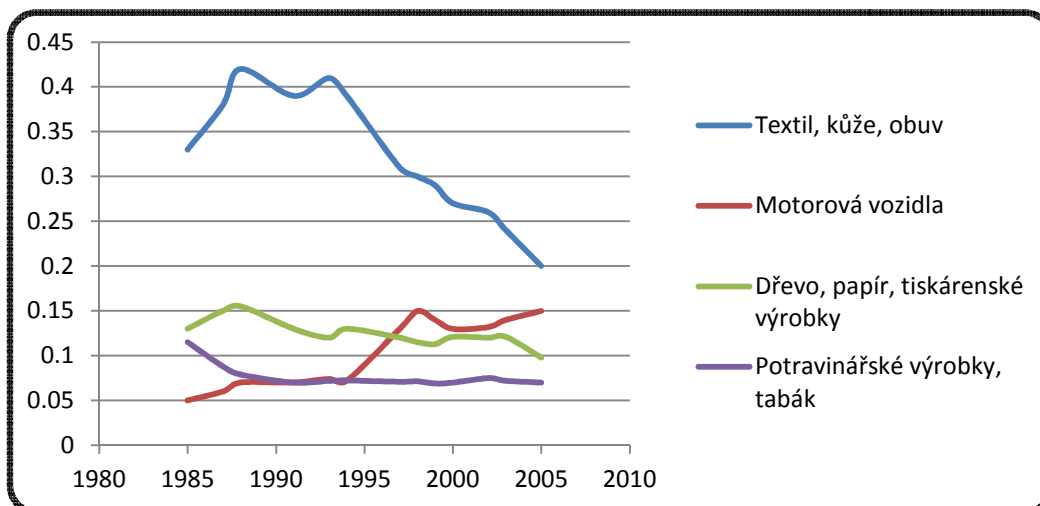

Obrázek 25: Srovnání využití kapitálu na osobu za rok 2000, souvislost s dosaženým vzděláním (věková skupina 25 – 64let) a srovnání s ostatními zeměmi.

Zdroj: [on-line]. Dostupný na WWW: <European Commission> [cit. 2012-03-03]

Na obrázku 26 jsou znázorněna 4 odvětví, jejichž výrobky Portugalsko nejvíce exportuje. Podíl textilního průmyslu, zpracování kůže a výroba obuvi pravidelně od roku 1993 klesá, ale i přesto mělo toto odvětví v roce 2005 největší podíl 20 % na celku. Pozvolněji klesalo dřevozpracující odvětví a výroba papíru. Podíl potravinářských výrobků a tabáku se vyvíjel rovnoměrně a jediné odvětví, které rostlo, byl automobilový průmysl. Tento růst byl zapříčiněn zvýšením vývozních kapacit (hromadná výroba) a přímými zahraničními investicemi v tomto období.

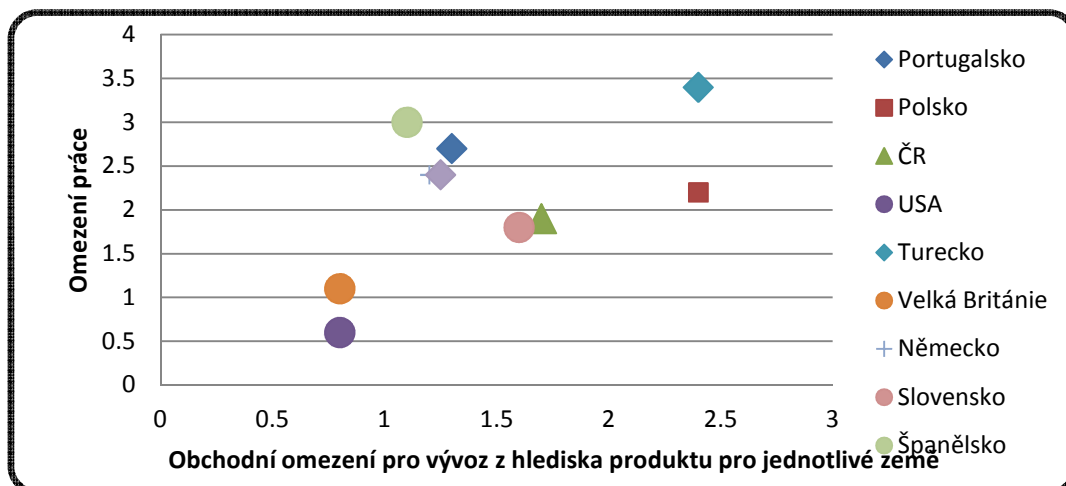
Pro srovnání s ostatními zeměmi se nejvíce specializuje PT v odvětví, kde se využívají technologie minimálně. Španělsko, Irsko i Řecko více využívají technologie. Právě možná proto působí v PT hodně malých a středních podniků, které nevyužívají ve větší míře kapitál. Index u výrobků se středním využitím kapitálu pro PT roste, ale nepatrně, a ve srovnání se Španělskem, Irskem a Řeckem je na tom hůře. Nejvyšší specializaci na kapitál mělo v roce 2004 Irsko, kde 60 % výrobků bylo vyrobeno specializovanými technologiemi. PT je na tom podobně jako Španělsko a Řecko.

Obrázek 26: Vývoj 4 největších odvětví a jejich podíl na exportu Portugalska v letech 1980 - 2005.

Zdroj: [on-line]. Dostupný na WWW: <CEPII a CHELEM> [cit. 2012-03-03]

Nejvíce dovážené komodity jsou z automobilového průmyslu, z textilního průmyslu, ze zpracování kůže, výroby bot, z potravinářského průmyslu a z výroby tabáku. Největší podíl zaznamenal automobilový průmysl, textilní a potravinářský průmysl na tom byly v období od roku 1991 do roku 1993 s malými rozdíly stejně. Nejméně byly dovážené výrobky v období mezi rokem 1967 a 2005 s vysokým využitím kapitálu a nejvíce dovážené byly výrobky se středním využitím kapitálu (i přes to, že byl vývoj klesající díky poklesu dovozu jiných strojů a zařízení, to bylo částečně vyváжено růstem dovozu motorových vozidel, návěsů a přívěsů). Výrobky s nízkým využitím kapitálu byly v průměru o 10 % nad výrobky s vysokým využitím kapitálu (textil, textilní výrobky, kůže, obuv).

Obrázek 27: Právní omezení (měřeno vzestupně 0 – 6) v PT na trhu práce, právní omezení pro vývoz zboží a srovnání s ostatními státy za rok 2009 (Slovensko 2003, ostatní 2008).

Zdroj: [on-line]. Dostupný na WWW: <OECD Stats> [cit. 2012-03-03]

Na obrázku 27 je znázorněna míra legislativy v jednotlivých zemích pro vývoz zboží do zahraničí z hlediska obchodního omezení produktu a omezení práce. Je vidět, že PT stále zaostává za rozvinutějšími státy a exportéři jsou značně omezováni. Nejsnadnější podmínky mají Americké státy a nejpřísnější Turecko. Omezení je měřeno od 0 – 6 vzestupně.

Trendem posledních let bylo zvyšování stupně otevřenosti v PT, ale i v ostatních zemích. PT se snažilo také specializovat v odvětví s vyšším využitím kapitálu (automobilový průmysl) a dohnat tak náskok (ztracený v období od roku 1997 – 2006) svých konkurentů, ze kterých na tom bylo nejlépe Irsko (vysoká specializace kapitálu). Pokles nastal v odvětví s nízkým využitím kapitálu (textil, obuv, potraviny). Vývoj exportu je podobný Španělsku a Řecku (Španělsko má vyšší absolutní hodnoty).

3.9 Ceny

Míra změny spotřebitelských cen v PT¹² byla 0,21, to znamená, že každá pátá cena se v jednom měsíci změní (rok 2006). V EU index činí 0,15 (přibližně každá 7. cena v měsíci)

¹² Zdroj: [on-line]. Dostupný na WWW: <<http://www.bportugal.pt>> [cit. 2010-04-18], s. 196

a v USA každá čtvrtá cena v měsíci se změní (0,25). Naopak je velká podobnost změn cen výrobců v PT s EU, index PT činí 0,23 a EU 0,21. Nejvíce se měnily v PT ceny elektřiny a nezpracovaných potravin. Z toho plyne, že ceny jsou méně proměnlivé než v USA a poněkud více, než v EU. Firmy v PT mění výši mzdy nejčastěji každých 13 měsíců a zároveň je to dané převážně inflací (očekávaná inflace). Existuje citlivost výše reálné mzdy v PT na nezaměstnanosti (10% nárůst nezaměstnanosti generuje 1% pokles reálné mzdy).

Podle harmonizovaného indexu spotřebitelských cen (HICP), který měří průměrnou meziroční změnu cen, činila inflace v roce 2010 1,4 %¹³. V roce 2009 se ceny pohybovaly záporně a vyvrcholilo to v září 2009, kdy index měl hodnotu -0,9 %. V roce 2010 ceny výrazně vzrostly v důsledku růstu soukromé spotřeby a zlepšením mezinárodního obchodu. Ve stejném roce došlo také ke zvýšení sazeb daně z přidané hodnoty.

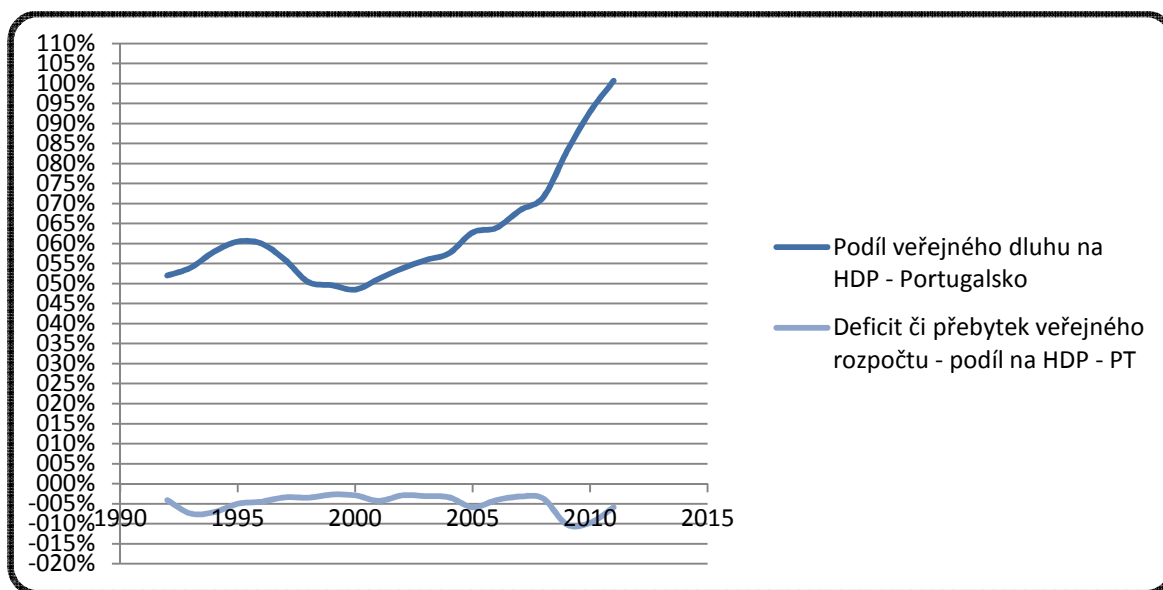
3.10 Zadluženost – podíl dluhu na HDP

Podíl celkového dluhu na HDP pravidelně od roku 2000 roste. Po vstupu do EZ mohlo PT těžit z relativně nízkých úrokových sazeb. Pravidelně se každý rok zadlužovalo více a více. Výše úrokových sazeb kolísala mezi 3,4 – 5,5 % a to umožňovalo si půjčovat relativně levně. Čím více vycházela napovrch nekonkurenceschopnost PT na evropském kolbišti, zapříčiněná nízkými investicemi do vědy a výzkumu, narůstáním dluhu, poklesem produktivity práce a kapitálu, neúčinnými reformami vlády PT, tak tím narůstala jeho nedůvěryhodnost. To si muselo i nadále půjčovat pouze s tím rozdílem, že díky vyšším úrokovým sazbám markantně narůstal dluh. Mezní hodnota pro posuzování státu, zda je ekonomicky životaschopný a důvěryhodný, je 7 %. Nad tuto hranici se PT dostalo v roce 2011. To byl jasný signál pro celou EU, že bude brzy potřebovat finanční pomoc a nebude schopné bez velkého šetření hradit základní výdaje ze státního rozpočtu.

Na obrázku 28 je znázorněn podíl veřejného dluhu na HDP Portugalska. Vývoj od roku 2000, tedy od vstupu do EZ, připomíná efekt „sněhové koule“. Nabalování a neustálé

¹³ Zdroj: [on-line]. Dostupný na WWW:<<http://www.bportugal.pt>> [cit. 2010-04-25], s. 183

zvětšování veřejného dluhu. Kdyby nebylo zavedení zmírňovacích opatření vládou v letech 2002, 2004 a 2008, tak by dluh v těchto letech byl ještě větší. Jedno z Maastrichtských kritérií je nepřekročení podílu veřejného dluhu na HDP 60 %, což PT překročilo v roce 2005 a dluh navyšovalo. Na grafu je znázorněn podíl deficitu státního rozpočtu na HDP za stejné období. I tento ukazatel je zakotven v Maastrichtských pravidlech, konkrétně, že nesmí deficit překročit 3 % HDP, což se od roku 2008 nedařilo plnit.

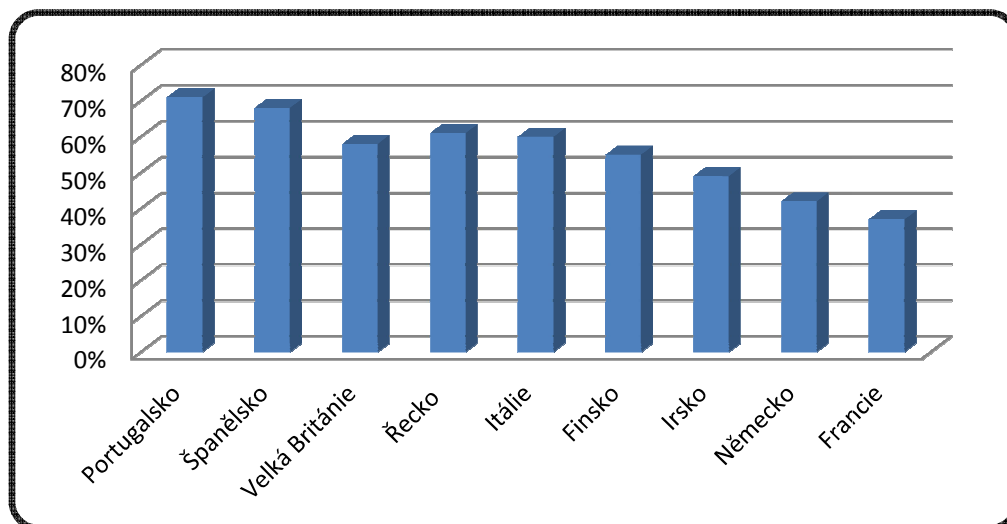

Obrázek 28: Podíl veřejného dluhu k HDP Portugalska od roku 1990 do roku 2011 (tmavě modrá) a vývoj státního rozpočtu (světle modrá).

Zdroj: [on-line]. Dostupný na WWW: <<http://stats.oecd.org/index.aspx>> [cit. 2012-03-03].

Bankovní sektor zahrnoval až do roku 1990 víceméně jen veřejné domácí banky. Od roku 1990 rostl podíl zahraničních bank na portugalském trhu. V roce 1990¹⁴ tvořily zahraniční banky zhruba 4 % z celkových vkladů a domácí banky 72 %. Postupně docházelo k privatizaci a v roce 2008 tvořily zahraniční banky 20 % veškerých vkladů na portugalském trhu a domácí banky 25 %.

¹⁴ Zdroj: [on-line]. Dostupný na WWW:<<http://www.bportugal.pt>> [cit. 2010-03-18], s. 425

Obrázek 29: Podíl půjček na celkových aktivech v Portugalsku a porovnání s ostatními zeměmi Evropské unie pro rok 2006.

Zdroj: [on-line]. Dostupný na WWW: <<http://www.bportugal.pt>> [cit. 2012-03-03], s. 432

Na obrázku 29 jsou znázorněny vybrané státy EU společně s Portugalskem. Tyto státy jsou srovnávány dle podílu celkových půjček v daných zemích k celkovým aktivům. Celkový počet půjček byl v PT největší v roce 2006. Důležitým faktem je také to, že půjčky od bankovních institucí výrazně od roku 1999 převyšovaly vklady lidí. Do roku 1999 to bylo naopak.

3.11 Makroekonomická a finanční rizika¹⁵

V létě 2011 došlo ke zhoršení výhledu vývoje PT ekonomiky, ale i evropských ekonomik. To bylo spojené zejména s dluhovou problematikou na finančních trzích a může to mít za následek zejména pokles zahraniční poptávky po domácím zboží a službách.

¹⁵ Zdroj: [on-line]. Dostupný na WWW:<<http://www.bportugal.pt>> [cit. 2010-04-19]

3.12 Konkurence v Portugalsku¹⁶

Konkurence je důležitá pro efektivní fungování jakékoli ekonomiky. Zaujímá klíčovou pozici ve střednědobém a dlouhodobém horizontu u ekonomického růstu. Často je poukazováno na konkurenční prostředí v politice, kde mnoho politických stran prezentuje transparentní konkurenci jako základní stavební kámen k zefektivnění hospodářské soutěže. Čím je na trhu vyšší konkurence, tím jsou většinou nižší ceny vyráběných komodit (cena se blíží mezním nákladům) a naopak. Konkurenční prostředí nutí firmy k tomu, aby neustále zlepšovali své výrobky, vyráběli s nižšími náklady, zvyšovali produktivitu práce, investovali do vědy a výzkumu a dosahovali technologických pokroků. Současná situace v PT (nízké tempo růstu HDP) byla způsobena v období před vstupem do EZ a po vstupu přesunem zdrojů z obchodovatelného do neobchodovatelného sektoru.

Jednou z hlavních překážek PT a jeho tržní síly je vystavení mezinárodní konkurenci. Díky této mezinárodní konkurenci působí zákon jediné ceny, který slouží jako transparentní nástroj pro srovnávání cen všech zemí společenství. Další problém (pro PT) z mezinárodního obchodu byl technologický pokrok, liberalizace obchodu přinesla konkurenci mnoha služeb a činností. Největší výskyt konkurenčního prostředí v PT je ve stavebním průmyslu a obchodu. Na opačné straně se nachází obchod s vodou a elektřinou, což je podobné situaci v ČR, ale v PT je tato situace ještě ve větší míře. Jak již bylo zmíněno, mezi nejvíce konkurenční prostředí patří¹⁷ stavebnictví, zhruba o polovinu menší je trh s dopravou a ostatní služby. Tato statistika je uváděna za období 2000 – 2009. Největší nárůst konkurence nastal v letech 2005 – 2009¹⁸ v odvětvích s vyšší kapitálovou náročností, ve zpracovatelském průmyslu (výroba ostatních chemických prvků, výroba klenotů a příbuzných předmětů, architektonické a inženýrské činnosti a související technické poradenství. Naopak největší pokles ve stejném období

¹⁶ Zdroj: [on-line]. Dostupný na WWW:<<http://www.bportugal.pt>> [cit. 2010-04-14]

¹⁷ Zdroj: [on-line]. Dostupný na WWW:<<http://www.bportugal.pt>> [cit. 2010-04-14], s. 47

¹⁸ Zdroj: [on-line]. Dostupný na WWW:<<http://www.bportugal.pt>> [cit. 2010-04-14], s. 48

zaznamenaly: účetnictví, auditorské činnosti, poradenské služby, výroba pryžových výrobků a stroje, lisování, ražení, válcování. Důvod, proč právě odvětví s vyšší specializací na kapitál rostly nejvíce je jednoznačně v podobě zvyšující se mezinárodní konkurence v PT. Nárůst koncentrace konkurence například ve zpracovatelském odvětví nebo u architektonických a inženýrských činností implikuje fakt, že se firmy podnikající v těchto odvětvích musí snažit stanovit cenu co nejbližší k mezním nákladům (menší profitabilita). Naopak v odvětví s vodou a elektřinou si firmy mohou dovolit mít cenu výrazně nad jejími mezními náklady (vyšší profitabilita). Důležitý vliv má konkurence na zaměstnanost. Míra zaměstnanosti závisí také na technologické specializaci. Mnoho firem ve stavebním průmyslu přináší pozitivní účinky na zaměstnanost. Zvýšení profitability může povzbudit firmy pro vstup do tohoto odvětví. Většinou se jedná o segment trhu, kde jsou potřeba vstupní investice, kapitál nebo má prodávající konkurenční výhodu díky státu. Obecně dle statistik¹⁹ lze znázornit rozdíl profitability v neobchodovatelném a obchodovatelném odvětví. V obchodovatelném odvětví zaznamenalo 29 % z celku pozitivní nárůst profitability, zatímco v neobchodovatelném odvětví to bylo zhruba o třetinu více, 44 %. Naproti tomu 56 % a 71 % z celku zaznamenalo negativní posun profitability, což znamená hlavně v obchodovatelných odvětvích velké komplikace.

Z výše uvedené analýzy vyplývá, že v PT nejsou výrazné problémy v oblasti konkurence, přesto některé trhy poskytují velký prostor pro zlepšení podmínek konkurenčního prostředí, především neobchodovatelná odvětví (efektivnější přerozdělování zdrojů). Zhruba více než polovina všech trhů zaznamenala pozitivní nárůst profitability, pozitivní vliv konkurence na zaměstnanost. Logicky vyšší pozitivní účinek byl zaznamenán v obchodovatelném odvětví.

¹⁹ Zdroj: [on-line]. Dostupný na WWW:<<http://www.bportugal.pt>> [cit. 2010-04-14], s. 52

3.13 Předpověď vývoje portugalské ekonomiky pro rok 2012 – 2013²⁰

Ke stabilizaci ekonomické nerovnováhy v PT a nastartování růstu ekonomiky si vláda vytyčila 3 hlavní pilíře, a to trvalou fiskální konsolidaci, finanční stabilitu, strukturální stabilitu. Tyto pilíře jsou nosnými prvky pro znovuoživení hospodářského růstu a pro konvergenci průměrného příjmu na 1 obyvatele k průměru států EZ (jeden z hlavních ukazatelů). V roce 2011 nastal hospodářský pokles o 1,6 % HDP, který byl v tomtéž období kompenzován z části zlepšením zahraničního obchodu (růst vývozu služeb a zboží). Na rok 2012 je predikován ekonomický pokles -3,4 % HDP (na 2013 je předpovídána stagnace), což bude způsobeno zhoršením soukromé spotřeby v kontextu zmenšení disponibilního důchodu domácností. Oproti tomu bude důležité udržet rostoucí trend vývozu zboží a služeb. Pokles soukromé spotřeby pro rok 2011²¹ činí -3,9 %, 2012 -7,3 %, 2013 -1,9 %. V kontextu s tím poroste již zmiňovaný vývoz zboží a služeb nejprve o 7,4 %, pak 2,7 % a 4,4 %. Naopak dovoz zboží služeb v letech 2011 – 2013 bude klesat. Důležitou roli ve vývoji HDP hraje také domácí poptávka, která ve zmiňovaných obdobích bude po celou dobu klesat v průměru o 4,5 %. Pro většinu států EU je predikováno snížení růstu ekonomické aktivity, což bude způsobeno převážně velkým zadlužením většiny států, které budou muset v budoucnu zavádět nutná opatření v soukromém sektoru. Měnový kurz se bude nadále pohybovat kolem svého průměru v porovnání s americkým dolarem. Vývoj krátkodobých úrokových sazeb (Euribor) bude stabilizován nepatrně pod 1 %. Zahraniční poptávka podle centrální banky Portugalska²² bude v průměru od roku 2011 – 2013 růst o 2,5 %, krátkodobé úrokové sazby budou stabilizovány mírně pod 1 % a dlouhodobé nad 2 %, reálný měnový kurz EUR/USD se bude pohybovat v průměru 1,3 – 1,4. Předpovědi jsou postavené na opatřeních PT vlády, které buď byly schváleny společně v parlamentu, nebo se předpokládá, a je pravděpodobné schválení

²⁰ Zdroj: [on-line]. Dostupný na WWW:<<http://www.bportugal.pt>> [cit. 2010-04-14]

²¹ Zdroj: [on-line]. Dostupný na WWW:<<http://www.bportugal.pt>> [cit. 2010-04-14], s. 1

²² Zdroj: [on-line]. Dostupný na WWW:<<http://www.bportugal.pt>> [cit. 2010-04-14], s. 2

navrhnutých opatření. Pokles veřejné spotřeby bude zapříčiněn v letech 2011 – 2013 v průměru o 2 % zrušením dovolené a vánočních bonusů u státních zaměstnanců. Změna nastala v roce 2011 také na trhu práce, kde narostla nerovnováha mezi nabídkou a poptávkou po práci, což zapříčinilo nárůst míry nezaměstnanosti. Důsledkem toho byla zadluženost a nemožnost splácet půjčené peníze ze strany firem, které musely propouštět zaměstnance a ukončit výrobu. Lze v tomto smyslu i poukázat na nárůst využívání externích zdrojů v podnikání, například dotací z EU. Již zmíněný ekonomický pokles v roce 2012 a následná stagnace (bude zapříčiněna předpokládaným vyšším efektem růstu vývozu zboží a služeb, který převáží efekt poklesu soukromé spotřeby firem a domácností) ekonomiky v roce 2013 budou vyvolány zejména omezením soukromé spotřeby firem a domácností, což sníží disponibilní důchod. Disponibilní důchod poklesne zavedením konsolidačních opatření vládou a to bude znamenat horší podmínky na trhu práce. Lidé budou nuceni více spořit (v letech 2011 – 2013 pravidelně rostly úspory), a i to je jeden z budoucích faktorů v omezení soukromé spotřeby. Růst vývozu a pokles dovozu zboží a služeb zapříčiní podle centrální banky PT²³ zlepšení podílu zahraničního obchodu na HDP z -3,2 % v roce 2011 na -1 % v 2012 a v roce 2013 1 % HDP. Zaměstnanost se bude snižovat nejprve o 3,6 % a poté o 0,7 %. Bude to zapříčiněno vznikem nezaměstnanosti v soukromém sektoru, ale i zaměstnanost veřejného sektoru bude pravidelně klesat.

V současné době je nezbytné v PT realizovat strukturální reformy k oživení hospodářského růstu. Změny by měly zefektivnit a zkvalitnit hospodářskou soutěž v různých odvětvích, změnit fungování trhu práce, institucionální rámec s důrazem na reformu soudního systému. Všechna tato opatření, která vytvořila současná vláda, jsou nezbytná k oživení ekonomiky PT. Predikce růstu spotřebitelských cen ukazuje na mírný růst v souladu s makroekonomickým vývojem. Kromě omezení vánoční dovolené a odměn ve veřejném sektoru dojde i k 50 % snížení odměn za přesčasy. Vláda bude zvyšovat daňové zatížení prostřednictvím nepřímých daní. V budoucích obdobích po roce 2013 se očekává zpomalení růstu vývozu zboží a služeb, což bude zapříčiněno nastolením evropské

²³ Zdroj: [on-line]. Dostupný na WWW:<<http://www.bportugal.pt>> [cit. 2010-04-14], s. 5

restriktivní politiky, díky které budou muset členské státy omezovat svou zadluženost a budou nuceny se důsledně řídit pravidly. Z tohoto důvodu lze predikovat budoucí stagnaci ekonomik a s tím spjatý pokles zahraniční poptávky po domácím trhu PT se zbožím a službami. Vývoj ekonomiky může mít pozitivní vliv na vývoj růstu cen, na druhou stranu zvýšení regulovaných cen (což je jedno z opatření vlády) a zvyšování nepřímých daní budou vést k cenovému růstu.

Vyhodnocení předpovědi vývoje portugalské ekonomiky

Po vstupu PT do EZ a jeho postupné snahy o ekonomickou integraci se tento stát pravidelně zadlužoval, neúměrně s tím, v jaké fázi hospodářského cyklu se nacházel. Neudržitelná míra zadluženosti se dotkla nejen veřejného sektoru, ale i podniků a domácností a bankovního sektoru. V roce 2007 – 2008 bylo možné pozorovat největší finanční problémy spojené s rostoucím dluhem i díky necitlivě prováděné expanzivní politice. Bohužel se v nejvíce ohrožených státech (i v PT) začalo jednat až v době, kdy byla situace kritická, a právě proto je teď nezbytné vytvářet a aplikovat postupné změny a kroky, které dopadnou na ekonomiku.

4. Možné implikace ze zavedení eura v Portugalsku pro ČR z hlediska IS bank a finančních institucí

Tato kapitola popisuje různé činnosti, které vznikaly v důsledku zavedení společné hotovostní měny v EZ. Konkrétně se zaměřuje na popis situace kolem zavedení eura v PT z hlediska informačních systémů bank a finančních institucí. Následně je tato analýza aplikována na ČR.

4.1 Činnosti spojené se zavedením eura pro software bank a finančních institucí

Přijetí eura je spojeno s velkým množstvím procesů. Změna se bude týkat všech bank používající aplikace, které obsahují částky v domácí měně (v PT například escudo). Těchto aplikací je mnoho (přepočítávací kurzy, měnové klíče). V současné době (rok 2012) se informační systémy a technologie neustále zdokonalují a některé již dovedou pracovat s více než jednou měnou[15][3][1].

Změna nastane u všech ekonomických IS, IS určených ke správě účtů podniků a orgánů veřejné správy. Změna zasáhne nejen softwarové vybavení, ale i hardwarové vybavení jako například čtečky zboží či tiskárny cenovek. Systémy pracující s prahovými hodnotami, na kterých závisí určité postupy, a tyto hodnoty bude nutné upravit. Bude záležet, zda daný IS je nezávislý v rámci jedné firmy (vnitřní propojenost systému) nebo zda IS je propojen s IS jiného podniku (vnější propojenost systému se zákazníky, dodavateli), pak bude nezbytné upravit tyto systémy a zajistit kompatibilitu po přijetí eura. Je velmi nezbytné zvolit si systémy, které jsou důležité a komplexní. Důležité IS mají vyšší prioritu, potřebují delší časový úsek na konverzi systému (komplexnost), z tohoto důvodu je jim přikládána vyšší priorita. Je potřebné vrcholové řízení příslušným koordinátorem v dané instituci, aby úpravy všech systémů probíhaly souběžně a ve fixně stanovených termínech.

V rámci IS bank, pojišťoven, finančních institucí bude nutné upravit všechny aplikace, které měly ve svém algoritmu přepočet domácí měny na zahraniční měnu. Tento přepočet bude realizován na základě fixně vyhlášeného přepočítacího kurzu. S přípravou na

zavedení eura z hlediska IT se musí začít minimálně 3 roky před samotným uvedením eura do oběhu. Bude nutné stanovit si v jednotlivých finančních institucích projektové týmy, vyhledat potřebné zdroje, oslovit výrobce IS, aby poskytli informace o potřebném softwaru kompatibilním s eurem, jejich verzi a možné aktualizace.

Tento způsob přechodu pomocí fixního přepočítávacího kurzu používala například společnost SAP, která využila tento způsob v roce 2001 pro převod 7000 klientů. Hodnota v dané měně byla přepočítána dle pevného kurzu, ale hodnota v původní měně byla zachována v jiném datovém poli[25].

ČR má oproti členským zemím velkou výhodu v tom, že může čerpat získané zkušenosti a postupy ze zavádění jednotné měny při vzniku EZ. Na začátku se vyskytly určité chyby a problémy, z kterých se může ČR poučit. Cenné zkušenosti lze čerpat u mezinárodních institucí, které nabízejí služby platebních karet (VISA, MasterCard). Jak ve veřejné sféře, tak i v podnikatelské sféře bude mít silnou pozici postavení euro koordinátora[25][1].

4.2 Postupné kroky interního projektu zavedení eura z hlediska IS

Projekt by měl být složen z těchto kroků[15][3]:

- Vyhledání informací a předpokladů;
- Testování užívaných aplikací a nalezení potřebných úprav;
- Analýza možných provázaností IS a aplikací a jejich dopady;
- Vytvoření plánu úprav aplikací v postupných fázích;
- Vytvoření harmonogramu ve vazbě na všechny aplikace;
- Časový harmonogram a projektový plán;
- Příprava konverzních programů dle vybraných postupů;
- Testování beta verzí, revize a monitorování chyb;

- Samotná implementace konverze;
- Uložení dat.

Bankovní instituce

Jak již bylo zmíněno, významnou roli hraje zavedení eura na poli bankovních institucí. Hlavní části, kterých se bude týkat změna, jsou tzv. hlavní bankovní aplikace. Tyto aplikace se nazývají též nosné aplikace. Jsou to systémy, na kterých jsou postaveny klientské a úvěrové účty. U aplikací tohoto typu je nezbytné upravit úvěrové smlouvy s klienty, úvěrové poplatky a poplatky za vedení účtu, podmínky vedení běžného klientského účtu, přepočty současného a budoucího cashflow u probíhajících úvěrů a například úprava výpisů z účtů [31][3][15][1].

Dalším druhem jsou tzv. návazné bankovní aplikace, kde se zejména jedná o platební systémy, systémy na řízení kreditních a tržních rizik, dealingové aplikace, profitability klientů. V neposlední řadě to budou také případné editace reportů kontrolou všech používaných výkazů, interních i externích.

Nebankovní oblasti

Mezi hlavní oblasti, kde bylo nutné v PT provést kvantum změn, byly procesy spojené s účetnictvím, jako například exportování účtů hlavní knihy vedené v domácí měně, převedení účetních dokladů vedených v domácí měně a exportování zůstatků na účtech z domácí měny [3].

V personalistice bude nezbytné upravit základní informace o zaměstnancích (mzdové tarify), mzdový účetní systém a systém pro zúčtování služebních cest. U nákupu a prodeje bude důležité podchytit například smluvní podmínky, smlouvy s odběrateli a dodavateli, faktury.

Ostatní systémy, které bude nezbytné připravit na zavedení eura, jsou fakturační systémy, manažerské systémy, programy finančního plánování a pro sledování nákladů a ERP systémy [31].

Další finanční instituce, které budou nuceny změnit své IS, jsou směnárny, účetní firmy, leasingové společnosti, penzijní fondy, pojišťovny, investiční fondy, finanční burzy[31] apod.

IS, které budou muset být změněny (mimo bankovní a finanční instituce), jsou automatizované daňové informační systémy, databázové a informační systémy důchodového a nemocenského pojištění, databázové a informační systémy úřadů práce v oblasti podpory trhu práce, informační systémy státní a sociální podpory[3].

Ve zdravotnictví bude nezbytné upravit například, databáze pojistného, platební povinnosti pojištěnců, evidence nedoplatků bude nutné převést do eur, úhradové systémy operující na korunových bázích (paušály, limity, úhrady za výkony).

U systémů celní správy se bude jednat hlavně o všechny systémy celně deklarční, aplikace spojené s výběrem cla, spotřebních daní. Změny se musejí zahrnout do podpůrných personálních a majetkových systémů, do aplikací IS pátrání, dělené správy pro výběr pokut. Úprava IS veřejné správy se bude zahrnovat ústřední správu, územní samosprávu, fond sociálního a zdravotního pojištění.

4.3 Hlavní úkoly finančního sektoru při zavedení eura

ČNB bude muset zajistit potřebné množství eurobankovek a euromincí pro hotovostní oběh, zabezpečit logistiku eura do ekonomiky, předzásobit eurem banky (3 měsíce před zavedením) a nefinanční subjekty (1 měsíc před přijetím) a stáhnout domácí měnu z oběhu (výměna domácí měny bude po určitou dobu bezplatná)[3][1].

Hlavními úkoly pro euro v bezhotovostním platebním styku bude převod účtů, platebních karet a dalších produktů, podmíněný vstup České národní banky do evropského platebního a zúčtovacího systému Target vedeného Evropskou centrální bankou, vstup do jednotné eurové platební oblasti a konfigurace nastavení bankomatů a platebních terminálů[31].

4.4 Hlavní milníky transformace IS

Důležitým aspektem ve změně jednotlivých IS je orientace aktuálního stavu IS institucí ve spojitosti s tím, zda je konkrétní systém provázán s problematikou přijetí eura. Je vhodné si stanovit defaultní metodiku postupu při přechodu na euro. Časový plán pro změnu IS může vypadat například takto[3][31][1][15]:

- Minimálně 3 roky před zavedením eura – kontrola stávajících IS, a zda je nutné tyto systémy po přijetí eura měnit.
- Minimálně 2,5 roku před zavedením eura – vytvoření plánu přeměny a editací finančních IS.
- Minimálně 2 roky před zavedením eura – provedení přeměny finančních IS.
- Minimálně 1 rok před zavedením eura – testování a dokončování upravených IS.
- Zavedení eura – spuštění finančních IS, které mají jako domácí měnu euro.

Z výše uvedeného vyplývá, že přípravu je potřeba zahájit minimálně 3 roky před samotným zavedením jednotné měny. Instituce si stanoví jednotlivé projektové týmy, které budou mít pod sebou další konkrétní samostatné projekty (rozdělené například na platební karty, elektronické bankovníctví či zahraniční platby). Koordinaci jednotlivých fází, které jsou výše popsány, koordinuje příslušná centrální banka.

4.5 Náklady a rizika IS při zavedení eura

Výše nákladů je spojena především s exportem domácí měny na jednotnou měnu. Tento aspekt závisí na druhu činnosti konkrétní společnosti, či na velikosti subjektu a flexibilitě v rámci legislativy[25][1].

Úprava algoritmů v IS tak, aby systémy zahrnovaly jak domácí měnu, tak euro, bude zvyšovat náklady v závislosti na počtu těchto IS. Náklady budou vyšší, pokud IS, který tyto instituce používají, bude velmi těsně přizpůsoben konkrétní instituci. Naopak standardizované systémy sebou ponesou nižší náklady na změnu. Více specializované IS

používají velké firmy se širokou produktovou nabídkou, naopak malé a střední podniky pracují s menším množstvím standardizovaných produktů (provedení auditu IS v rámci podniku pro získání uceleného přehledu). S přípravou na konverzi je nutné začít s časovým předstihem 3 roky, čím méně času bude k dispozici na přípravu, tím roste riziko vyšších nákladů[3][31].

Možné náklady

Možných nákladů je velmi mnoho, mezi nejdůležitější patří informovanost odběratelů a dodavatelů firem (faktury v eurech), které aspekty tato změna zahrnuje, nové ceníky, kde bude nezbytné změnit veškerou produktovou nabídku, přepočítat ceny na novou měnu podle fixního koeficientu tak, aby to bylo logické a atraktivní pro zákazníky a následné zadání dat do systémů zejména u velkých firem, s velkým počtem produktů, zákazníků, dodavatelů tyto náklady rostou[3][31][1].

Případné náklady se budou týkat také změn obchodních a právních vztahů, školení vlastních zaměstnanců, kde je nutné vyškolit pracovníky IT, pracovníky na pokladnách, pracovníky v telefonních centrech, pracovníky nakládající s hotovostí a další typy pracovníků), pak duální označování produktů po určitou dobu. Uvádění hodnot produktů v domácí měně a v eurech po určitou dobu zvýší náklady každé firmy, která bude povinna takto označovat produkty. Podobným prvkem je i duální označování bankovních produktů, což obnáší uvádění ceníků bankovních služeb ve dvojích měnách, konečné zůstatky na výpisech apod.

Důležitou součástí každé mezinárodní firmy je hardware i software, kde se změna bude týkat softwaru, který je používán pro hotovostní transakce, někdy je potřeba změna i hardwaru a s tím spojená nutná školení zaměstnanců. Vhodným příkladem jsou bankomaty, kterých je na území ČR mnoho. Zde je nutné přehrát software tak, aby bylo možné vybírat peníze v eurech, nastavit vhodné množství bankovek v bankomatu, upravení výpisů z bankomatů, tak aby to nenarušilo fungování bank. Změna softwaru a hardwaru bude nutná i u terminálů, které nabízejí platbu pomocí kreditních a debetních

karet. Klíčová v tomto směru bude změna komunikace s autorizačními a zúčtovacími centry či změna pravidel pro zúčtování.

Elektronické bankovníctví je další specifickou oblastí a zde bude nutná úprava softwaru na straně bank, také u dodavatelů softwaru a na straně klientů bank. Ceny musí být uváděny duálně v domácí měně a v eurech a všechny zainteresované strany musí být informovány s dostatečným časovým předstihem dopředu.

Všechny tyto náklady se promítnou do hospodaření bank a finančních institucí. O vzniklé náklady se bude muset postarat sám podnikatelský subjekt. Státní orgány budou vystupovat pouze v roli informační a budou mít za úkol přípravu příslušných právních aktů spojených se zavedením eura[1].

Možná rizika

Každá instituce musí pojmenovat možná rizika, provést analýzu těchto rizik (váhu rizik) a navrhnout možná řešení. Mezi hlavní rizika patří například podhodnocení stupně změn IS, opožděné metodické postupy plynoucí z nové legislativy, nekvalifikované lidské zdroje, nemožnost testování změn v praxi, špatné hardwarové a softwarové vybavení, duplicitní přijímání finančních informací. Mohou nastat možné záměny při sčítání v jednotlivých měnách a problémy s konverzí finančních metadat. Bude nutné předejít chybám při převodu veškerých dat, který bude proveden rozdílnými systémy a rozdílnou metodikou. Přechod bude probíhat najednou, proto bude nutné v určitých případech využít manuální konverzi[3][31][25].

V případě dvou paralelních systémů hrozí chyby u dvou rozdílných systémů, chyby s transakcemi či limity pro zákazníky, což závisí na technických vlastnostech hardwaru. Všechny činnosti, které budou nuceny firmy provést, jsou spojeny s náklady (instituce hradí samostatně), proto je možné budoucí navýšení bankovních poplatků. Banky přechodem z domácí měny na euro musejí provést velké množství operací jako například převod běžných účtů, úpravy podmínek apod. Tyto změny by se neměly dotýkat zákazníků bank z hlediska cen služeb, ale jednotlivým institucím se budou zvyšovat náklady a banky,

jak bývá zvykem, promítnou tyto zvyšující se náklady do cen služeb a v konečné fázi tuto cenu ponесou klienti bank.

4.6 Změna systému CERTIS na systém EU TARGET

Systém TARGET používají centrální banky v EU pro vedení účtů bank a na těchto účtech probíhají měnové operace. Systém je užívaný pro mezibankovní platby (velké a prioritní). Účast PT v tomto systému byla povinná a stejně tomu tak bude i u ČR, pokud bude zavádět společnou měnu[31].

Tato změna bude muset být naplánována s určitou časovou rezervou přibližně 6 měsíců dopředu. V ČR, jak již bylo zmíněno, je používán systém CERTIS pro mezibankovní platební styk. Po zavedení eura je možné využívat jak systém TARGET, tak i CERTIS, ale po určité období 4 let.

4.7 Systém CERTIS

Je to český, expresní, mezibankovní systém probíhající v reálném čase, který zprostředkovává mezibankovní platby v českých korunách. Pokud je platba prováděna mezi stejnými bankami, pak převod proběhne ve vlastním zúčtovacím centru banky. Systém funguje na určitých stavebních kamenech, zejména na průběhu v reálném čase, přímé účasti bank a úvěrních a spořitelních družstev, vykonávání více druhů transakcí, nemožnosti zrušení položek, které byly zpracovány systémem a není možné debetní saldo na účtech mezibankovního platebního styku[31].

Systému CERTIS se účastní přímí účastníci, mezi které patří banky, spořitelní a úvěrní družstva. Druhým účastníkem jsou systémy třetích stran. Jsou to finanční instituce, které nemají statut banky, ale na trhu kde působí, zauímají důležitou roli. Jde o clearingová střediska pro platební karty a instituce zajišťující zúčtování a vypořádání cenných papírů[31].

Systém CERTIS vykonává tyto transakce[31]:

- Úhrady;

- Inkasa;
- Storna úhrad;
- Transakce přidružených systémů;
- Informační a kontrolní položky.

CERTIS je zálohován on-line pomocí optických disků. V roce 1999 byl spuštěn nový IS s názvem CERTIS-IS. Je postaven na extranetové technologii, která používá šifrovací a rozlišovací znaky. Banky využívající tento systém, mají k dispozici veškeré důležité parametry zpracování (jednotlivé transakce, běžné zůstatky na účtech mezibankovního platebního styku, platby apod.). V roce 2001 byly spuštěny další dva podsystémy, které se staraly o zabezpečení dat[31].

4.8 Systém TARGET

Je to eurový platební systém, který používají centrální banky EZ. Pokud nějaký stát vstupuje do EZ, automaticky se musí v tomto systému účastnit. Pokud ČR vstoupí do EZ v blízké budoucnosti, pak pravděpodobně bude používat systém TARGET2. Jeho výhodou je rychlost provádění plateb a používá se pro mezinárodní platební styk v zemích EZ, ale i mezi státy mimo EZ[30].

4.9 Systém TARGET 2

Stejně jako TARGET je to systém pro vypořádání plateb v eurech v reálném čase. Nahradil svého předchůdce, který fungoval od začátku vzniku EZ. Je využíván k bankovním operacím centrálních bank a zaručuje neodvolatelnost transakce. Rozdíl u tohoto typu je v novém systému s jednotnou sdílenou platformou (předchozí typ byl decentralizovaný), kde nezasahují centrální banky. Přináší efektivnější ve správě prostředků, nabízí více kvalitní služby a umožňuje snížení poplatků. U tohoto typu není zadána maximální nebo minimální částka[9].

Závěr

Tato práce se zaměřuje na problematiku jednotné měny v PT a popisuje možné následky pro ČR. Ve 2. kapitole byly tyto země srovnány dle základních makroekonomických ukazatelů. Analýza ukázala na pravidelné zhoršování portugalské ekonomiky po vstupu do Eurozóny (HDP, míra nezaměstnanosti, bilance zahraničního obchodu, apod.). Zpočátku (2000 – 2007) to nebylo ve velké míře a vývoj nebyl výrazně negativní (zadlužování). To bylo dané tím, že cena, za kterou si půjčovalo, byla přiměřená. Následně neprovedené reformy vládou, nebo provedené, ale neúspěšně, přispěly ke zvýšení nekonkurenceschopnosti na mezinárodním trhu. Neustálým zadlužováním došlo Portugalsko do fáze, kdy bylo nedůvěryhodné, začalo si půjčovat velmi draze a dluh se výrazněji začal zvyšovat. Bilance zahraničního obchodu byla pravidelně deficitní a míra nezaměstnanosti rostla.

Ve 3. kapitole byly popsány konkrétněji faktory spojené se zavedením eura v Portugalsku. Jako hlavní nedostatek se ukázala konkurenceschopnost Portugalska. Neinvestovaly se peníze do vědy a výzkumu, ze škol odcházelo nedostatečné množství vzdělaných lidí (pouze 28 % z věkové skupiny 25 – 64 let mělo nejvyšší dosažené sekundární vzdělání v roce 2006), klesala produktivita práce, investovalo se málo do technologicky náročných odvětví. V kontextu mezinárodní konkurence hrály tyto faktory významnou roli, díky kterým Portugalsko zaostávalo za průměrem Eurozóny. Ke stabilizaci ekonomické situace si vláda vytyčila 3 hlavní pilíře: fiskální konsolidaci, finanční stabilitu a strukturální stabilitu. Vláda si slibuje oživení hospodářského růstu a zlepšení hlavního ukazatele konkurenceschopnosti průměrného příjmu na 1 obyvatele. Na rok 2012 je predikován ekonomický pokles (v důsledku poklesu soukromé spotřeby) -3,4 % HDP a na rok 2013 je předpovídána stagnace ekonomiky. Zaměstnanost klesne v roce 2012 o 3,6 % a ve 2013 o 0,7 %. Pozitivem pro portugalskou ekonomiku je oživení zahraničního obchodu, kde se schodek zahraničního obchodu bude pravidelně snižovat. V celé EU je očekáván spíše negativní vývoj hospodaření a nejen v Portugalsku bude nutné provést adekvátní kroky k oživení výkonnosti ekonomiky.

Následující 4. část popisuje implikace vyplývající z přijetí eura v Portugalsku z hlediska finančních institucí a bank pro ČR. Pro bezproblémový přechod bude nutné začít plánovat již 3 roky před samotnou realizací. Je nezbytné zkontrolovat stávající IS a určit systémy, které bude nutné upravit pro přechod. Již 2 a půl roku před začátkem se musí vytvořit plán úprav IS, následně se provedou navrhnuté změny a 1 rok před zavedením se potřebné aplikace a systémy testují a kontrolují. Náročnost procesů bude záležet na typu systému, zda je to komplexní systém a je propojen například s IS partnerské firmy. Záleží také na velikosti firmy, u specializovaných firem tento přechod bude náročnější, protože mají širokou produktovou nabídku. Bude nutné informovat všechny zainteresované strany, upravit nové ceníky, upravit právní a obchodní vztahy, software a hardware, proškolit zaměstnance, připravit se na duální označování produktového portfolia apod.

Jednotlivému subjektu nucenému podstoupit tyto kroky se zvýší náklady a lze těžko předpokládat, že se to nepromítne do cen služeb a produktů (veškeré náklady musí firmy hradit samostatně). Podle stanovené hypotézy budou mít finanční instituce a banky v ČR dostatek času připravit se na přijetí eura (zkušenosti, čas, apod.). Lze předpokládat, že může dojít ke zhoršení konkurenceschopnosti ČR, to bude mít vliv na HDP i zahraniční obchod. Ne všechny firmy budou dostatečně připraveny na přechod a konkurenci, která se ještě zvýší díky větší transparentnosti cen.

Autor této práce absolvoval studijní pobyt v Portugalsku (2011 -2012). Dle jeho názoru se zatím krize v Portugalsku neprojevila. Měl možnost mluvit s lidmi o současné situaci. Lidé na autora působili bezstarostně a nikdo o krizi vůbec nemluvil. Snad tomu tak nebude v případě portugalské vlády. V práci jsou stanoveny 2 hypotézy:

Ekonomika ČR je připravena na vstup do Eurozóny

Klíčovými ukazateli pro posouzení konkurenceschopnosti je produktivita práce a specializace kapitálu ve výrobě (kapitálová náročnost). V práci je tato hypotéza zkoumána v kontextu vývoje portugalské ekonomiky. Ta po vstupu do EZ začala zaostávat za zahraniční konkurencí, a to hlavně z důvodu drahé a málo produktivní práce a také nízké specializace na kapitál. Ekonomiky PT a ČR jsou si podobné. Čeští producenti budou

ještě více čelit zahraniční konkurenci například z důvodu jednotné měny, která ještě více zvýší transparentnost cen.

V ČR není mnoho malých a středních podniků jako v PT, které se nesespecializují ve své výrobě na kapitál. To je jeden z faktorů, který může zmírnit tento efekt. Další roli může sehrát i to, že úroveň vzdělání v ČR je vyšší a také hlavně to, že má dostatek času se připravit na vstup a dále ho oddalovat. ČR je silně proexportní země, tudíž je na vyváženém zboží a službách závislá a znamená to pro ni značnou část HDP. Na rozdíl od PT má pravidelný přebytek zahraničního obchodu, což může už nyní vypovídat o její konkurenceschopnosti na mezinárodním trhu. Na obrázku 11 je znázorněn podíl exportu na HDP u obou zemí. V ČR se pohybuje podíl v letech od 1998 – 2010 v rozmezí 50 – 80 %. V PT je tento podíl pravidelně 2x menší (i více) než v ČR a nejvyšší hodnota za uplynulé období je 41 %. Další rozdíl představuje saldo zahraničního obchodu. V ČR se pohybuje pravidelně v kladných hodnotách a v PT je to přesně naopak. Protože ČR má dostatek času na přípravu zavedení jednotné měny a její zahraniční obchod je přebytkový v porovnání s PT, tak hypotézu nelze potvrdit, ani vyvrátit.

Po stanovení fixního termínu přijetí eura v ČR budou mít banky a finanční instituce veškeré informace o nutných změnách jejich IS a včas se připraví na změny

Rok, ve kterém první státy zaváděly společnou měnu euro, byl 2001. Od této doby uplynulo hodně let. Státy zavádějící euro se musely řádně připravit již 3 roky před samotnou událostí.

ČR má velikou výhodu, že může čerpat z již nabytých zkušeností zemí, které přijaly euro před ní, a vyvarovat se tím případných rizik a chyb. Jsou již vytvořeny potřebné scénáře, jak postupovat z hlediska změn IS bank a finančních institucí. Rizika, postupy, nutné kroky, náklady zavedení eura jsou popsány v 4. kapitole. Některé finanční instituce a banky se již připravily dopředu na tento přechod, nebo je pro ně již nyní nutnost pracovat s duálními cenami. Některé dceřiné firmy budou moci čerpat zkušenosti z přechodu hlavní firmy nebo i jiné dceřiné firmy, působící v jiné zemi, kde se zavedlo euro. Tato hypotéza se potvrdila.

Seznam literatury

Citace

Masarykova univerzita, [on-line], [cit. 2012-03-17]. Dostupný na WWW: <<http://www.econ.muni.cz/>>

Assembleia Da República, [on-line], [cit. 2011-10-25] Dostupný na WWW: <parlamento Portugal>

Google obrázky [on-line], [cit. 2011-10-26]. Dostupný na WWW: <Google obrázky>

OECD – statistický portál, [on-line], [cit. 2011-10-25]. Dostupný na WWW: <OECD Stats> [cit. 2011-10-25]

Český statistický úřad, [on-line], [cit. 2011-10-31]. Dostupný na WWW: <Český statistický úřad>

European Commission, [on-line], [cit. 2011-11-02]. Dostupný na WWW: <European Commission>

Instituto Nacional de Estatística, [on-line], [cit. 2011-11-11]. Dostupný na WWW: <Instituto Nacional de Estatística>

Finance, [on-line], [cit. 2012-01-22]. Dostupný na WWW: <Finance>

Businessinfo [on-line], [cit. 2012-01-22]. Dostupný na WWW: <Businessinfo>

Banco de Portugal [on-line], [cit. 2012-01-29]. Dostupný na WWW: <Banco de Portugal>

CEPII Database [on-line], [cit. 2012-03-03]. Dostupný na WWW: <CEPII a CHELEM>

Portál aktuálně centrum, [on-line], [cit. 2012-04-06] Dostupný na WWW: <<http://aktualne.centrum.cz>>

Portál extrasystem, [on-line], [cit. 2012-03-03] Dostupný na WWW: <extrasystem>

Bibliografie

- [1] Alves, J., A. *Euro e Informática*. Lisboa: Edições Centro Atlântico. 1ª edição. ISBN 972-8426-18-6
- [2] BARRO, R. *Macroeconomics*. 5th ed. Cambridge: Massachusetts Institute of Technology, 1997, 867 p. ISBN 0-262-02436-5.
- [3] *Businessinfo - zavedení eura*, [on-line], [cit. 2012-03-30] Dostupný na WWW: <Businessinfo-zaveura>
- [4] Cihelková, E. *Vnější ekonomické vztahy Evropské unie*. Praha: C.H.Beck, 2003. 1. vyd. ISBN 80-7179-804-5
- [5] CZO, [on-line], [cit. 2011-11-21]. Dostupný na WWW:<<http://www.czso.cz>>
- [6] *Česká národní banka*, [on-line], [cit. 2012-03-31] Dostupný na WWW: <[českánárodníbanka](http://ceskánárodníbanka.cz)>
- [7] DLOUHÝ, V. *Euro - Is the Real Test Only Ahead?* 1st ed. Prague: Prague Twenty, 2010, 62 p. ISBN 978-80-254-6725-1.
- [8] *Eurostat – evropský statistický portál*, [on-line], [cit. 2011-11-02]. Dostupný na WWW:<<http://www.epp.eurostat.ec.eu>>
- [9] *Evropská centrální banka*, [on-line], [cit. 2012-04-14] Dostupný na WWW: <ECB>
- [10] *Evropská unie*, [on-line], [cit. 2012-03-10] Dostupný na WWW: <<http://europa.eu>>
- [11] *Evropská unie - ČR*, [on-line], [cit. 2012-03-12] Dostupný na WWW: <<http://europa.eu/ceskarepublika>>
- [12] *Finance – ekonomický portál*, [on-line], [cit. 2011-11-29]. Dostupný na WWW:<<http://www.finance.cz>>
- [13] Fuchs, K.,Tuleja, P. *Základy ekonomie*. Praha: Ekopress, 2005. 2. vyd. ISBN 80-86119-94-7

[14] Helísek, M. *Makroekonomie, Základní kurs*, Melandrium, Slaný 2002, s. 165 ISBN 80-86175-42-1

[15] *Ihned bankovníctví*, [on-line], [cit. 2012-03-29] Dostupný na WWW: <bankovnictvi.ihned>

[16] *INE*, [on-line], [cit. 2011-11-21]. Dostupný na WWW:<<http://www.ine.pt>>

[17] JANÁČKOVÁ, S. MACH, P. KLAUS, V. *Euro dříve, nebo později?* 1. vyd. CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2007, 89 s. ISBN 978-80-86547-95-4.

[18] JANÁČKOVÁ, S. *Krize eurozóny a dluhová krize vyspělého světa*. 1. vyd. CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2009, 99 s. ISBN 978-80-86547-95-4.

[19] Kraft, J., Bednářová, P., Lungová, M., Nedomlelová, I., Sojková, L. *Východiska z krize. Cesty zmírnění negativních efektů hospodářské krize v ČR*. Liberec: Vysokoškolský podnik, 2011. 1. vyd. ISBN 978-80-7372-787-1

[20] Kraft, J. *Světová ekonomika a ekonomická integrace v období globalizace*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2008. 2. vyd. ISBN 978-80-7372-413-9

[21] LACINA, L. a kol. *Euro: ano-ne?* 1. vyd. Praha: Alfa Nakladatelství, 2010, 319 s. ISBN 978-80-87197-26-4.

[22] Macáková, L. *Mikroekonomie*. Praha: Management Press, 2005. 3. vyd. ISBN 80-7261-061-9

[23] Mach, M. *Makroekonomie 2*. Slaný: Melandrium, 2001. 3. vyd. ISBN 80-86175-18-9

[24] *Masarykova univerzita*, [on-line], [cit. 2012-03-17] Dostupný na WWW: <<http://www.econ.muni.cz>>

[25] *MFČR*, [on-line], [cit. 2012-03-31] Dostupný na WWW: <narodniplan.zavedenieura>

[26] *OECD – statistický portál*, [on-line], [cit. 2011-11-21]. Dostupný na WWW:<<http://stats.oecd.org>>

[27] PEČINKOVÁ, I. *Euro versus koruna: rizika a přínosy jednotné evropské měny pro ČR*. 2. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2008, 215 s. ISBN 978-80-7325-138-3.

[28] *Portál portugalského parlamentu*, [on-line], [cit. 2011-11-02]. Dostupný na WWW:<<http://www.en.parlamento.pt>>

[29] *Server ok-investice*, [on-line], [cit. 2012-03-17] Dostupný na WWW: <<http://ok-investice.cz>>

[30] *Zavedení eura v ČR*, [on-line], [cit. 2012-03-31] Dostupný na WWW: <zavedení eura>

[31] *Zavedení eura v ČR – příprava finančního sektoru*, [on-line], [cit. 2012-03-31] Dostupný na WWW: <zavedení eura>